# Исторически приносъ за „войниганитѣ“ при турската войска отъ 1374 год. дори до 1839 год. слѣдъ р. хр. — до Танзимата.

Съобщава **Д. А. Ихчиевъ.**

---

Въ българската история много малко е писано за „войникъ-аскери“ на раята — християни, които сѫ зимали живо участие въ войнитѣ, водени отъ турцитѣ срѣщу християнскитѣ народи въ първитѣ турски завоевания. За насъ, българитѣ, които главно сѫ взимали, като *войнигани*, участие въ тия турски завоевателни войни, би било отъ голѣмъ интересъ изучването подробно историята на тия „войникъ-райялери“, защото тѣ се ползували съ особени права и привилегии въ замѣна на тѣхната войнишка служба.

Въ историческия лѣтописъ, подъ название „тачъ-улъ-теварихъ“, (корона на историята), съставенъ отъ прочутия на врѣмето мухамедански историкъ-писатель Ходжа Сеад-еддина, въ 1593 г. сл. р. хр. (1002 г. егира), а тъй сѫщо и въ историята на Бруссеви Кара-Челеби-заде Азизъ ефенди, съставена прѣзъ 1640 г. сл. р. хр. (1052 г. егира) — които се считатъ отъ цѣлия мухамедански свѣтъ за вѣрни и положителни, ето какви данни се намиратъ по въпроса за организацията, правата и службата на тия „райя войнигани“:

„Организацията на „войникъ-аскери“ или на „войникъ-тайфа си“ започва въ началото на 1374 г. сл. р. хр. (777 г. егира) по инициативата на тогавашния военоначалникъ на османскитѣ войски, Тимуръ Ташъ-паша, който е билъ дѣсната рѫка на султанъ Мурада I“.

Тимуръ Ташъ-паша въ качеството си главнокомандуещъ турскитѣ войски при покоряването странитѣ на Румилия и при многократнитѣ кървопролитни люти сражения съ мѣстното население, прѣимущественo съ българитѣ, които съставлявали болшинството на страната, е могълъ добрѣ да оцѣни храбростьта и войнишкия духъ

на това племе. Слѣдъ опоритиия и продължителенъ кървопролитенъ бой при *Ямболъ* съ ямболския кюфарски владѣтель, той до толкова похвалилъ юначеството на българитѣ, че въ единъ докладъ до султанъ Мурада той доложилъ начертания и проектирания си планъ за съставянето отъ покорената рая на единъ отредъ войници, подъ название *„войникъ-аскери“* или *„тайфай войниганъ“*, които да се считатъ като спомагателна войска на турскитѣ конни войници „сипахи аскери“ и да носятъ название *„сипахи оглани бюлюги“*. Султанъ Мурадъ I одобрилъ тоя планъ, и съ организацията на „войниганитѣ“ билъ натоварилъ самия Тимуръ Ташъ-паша, като за това издалъ и нужния височайшъ царски ферманъ, имѣещъ сила на законъ. Тимуръ Ташъ-паша веднага билъ съставилъ и потрѣбния правилникъ (талиматъ), одобренъ отъ султана, и пристѫпилъ къмъ записването, организирането и свикването на младежитѣ-райя-християни, населяещи специално Румилия. Въ тоя законъ-правилникъ се прѣдвижда, прѣди всичко, автономностьта, правата и привилегиитѣ, съ които войниганитѣ ще се ползуватъ въ военно и мирно врѣме, както и задълженията на войниганитѣ, като истински войници на османската държава. Най-напрѣдъ отъ райята-войнигани били образувани нѣколко роти (булюги), които постепенно, постепенно се увеличавали и ставали на орди (дружини). Тѣ, по войнишки редъ и дисциплина, сѫ се управлявали отъ военни прѣми началници, наричани „чери-башии“, а „чери-башиитѣ“ зависѣли отъ „мирахори“, на чело на които стоялъ винаги единъ полу-зависимъ господарь, нареченъ *„войниганъ бей“* (князъ на войниганитѣ райя). Числото на райята-войнигани възлизало въ Румилия на *3000 душъ*, отъ които: една часть се сражавала на бойното поле съ неприятеля-кюфаръ, като стояла рамо до рамо съ турскитѣ войски и била конница; друга часть била пѣхота и съ бой отваряла, поправяла и охранявала пѫтя за безопасно пълно войсково движение; а останалата часть — съ обоза, съ огледване на конетѣ и съ потрѣбата: да се грижатъ за храната и продоволствията както на войнишкитѣ коне, тъй сѫщо и на самитѣ войници, при които тѣ се числѣли. Имало и другъ видъ „войнигани“, които специално се причислявали на служба при султанскитѣ придворни конюшни (обори), при които служили 6 мѣсеца прѣзъ годината (отъ 1 априлъ до 1 октомври), като между другата служба били длъжни да косятъ трѣви отъ царскитѣ султанови чайри (ливади), да ги съставятъ на копи (сѣно) и да ги вардятъ.

Тукъ прѣдаваме въ прѣводъ нѣкои турско-султански фермани, касаещи се до въпроса на „войниганитѣ-райя“. Тѣзи документи сѫ интересни за историцитѣ и учения свѣтъ по това, че сѫ черпени отъ официалнитѣ „сиджилъ-тевтери“ на софийската турска сѫдебно-шерриатска архива и за автентичностьта имъ не може да има и най-малко съмнѣние. Вѣрвамъ, че по-подирѣ и други документи за „войниганитѣ“ ще се откриятъ и публикуватъ.

---

## I.

### Султанска заповѣдь, издадена къмъ раята-войнигани за данъка „джизие хараджи“.

Тевтеръ № 2, стран. 192—198, 1026 г. хир. 1614—15 г. сл. р. хр.

Да се състави, напише, издаде и украси съ височайшитѣ ми императорски знакове настоещиятъ ми височайшъ царски актъ, причината е слѣдната:

Като тахсилдари — джизие-дари, специално по събирането данъка, подъ название „джизейлери ресуми“ [1] отъ раята-войнигани (зевайдъ-войниганъ), живущи въ селата на вилаета, подвѣдомствени въ финансово отношение подъ ямболската главна регистратура (ямболи тевтерина мулхакъ), и то за смѣтка на текущата финансова (маалйе сенеси) година, начинаеща отъ края на мѣсецъ рамазанъ тази 1025 год. (1613 г.) до края на мѣсецъ шабанъ идещата 1026 год. егиръ (1614 г.), — благоволихъ съ височайшъ царски рескриптъ да назнача и опрѣдѣля за такива бирници — джизие-дари покорнитѣ ми служители (кулларъми), а именно: Яхи-Исмайлъ, спахия-командантъ отъ 53-и бюлюкъ (войскова рота), управитель-касиеръ (еминъ) по тая служба и съ заплата по 27 акчета на день; и Мустафа-Сюлйманъ, спахия-командантъ отъ 6-и бюлюкъ (7-мата войскова рота), като секретарь-кятибъ по тая служба, съ заплата по 19 акчета на день. Поменатитѣ ми довѣрени лица ще иматъ за задача да изпълняватъ главно: а) събирането, получаването и записването прихода отъ данъка „джизие“, който ще се събира отъ раята-християни, обложени съ тоя данъкъ, нареченъ още „данъка отъ войникъ-джизие си“; и б) събранитѣ суми отъ тоя данъкъ тѣ ще прѣдаватъ своеврѣменно въ славното ми императорско съкровище срѣщу надлежна квитанция за свое оправдание. Прочее реченитѣ ми правителствени чиновници — джизие дари, снабдени отъ тукъ съ надлежнитѣ книжа по службата си, се проводиха незабавно за мѣстоназначението си, съ цѣль да поематъ, часъ по-скоро, своитѣ служебни обязанности и да встѫпатъ въ изпълнение на службата си.

---

[1] Думата „джизие“ е арабска и означава: налогъ, данъкъ, харачъ, който раята-християни като право на покорность (capitation) и право-живѣние въ покоренитѣ отъ турцитѣ земи сѫ плащали на турското владичество дори до края на XVIII-то столѣтие и по-сетнѣ даже.

И тъй за знание на всички ви чрѣзъ настоещия ми височайшъ царски ферманъ заповѣдвамъ, че щомъ поменатитѣ чиновници пристигнатъ тамъ на мѣстоназначението си и, прѣди да встѫпатъ въ изпълнение на своитѣ функции, да ги повикате прѣдъ съставения публиченъ сѫдебно-шерийски съвѣтъ, прѣдъ който ти въ качеството си на високо-образуванъ сѫдия — кадия си длъженъ да имъ дадешъ нужния съвѣтъ, да ги упѫтишъ и да имъ покажешъ начина на дѣйствие, споредъ който тѣ, джизие-деритѣ, трѣбва да изпълняватъ своята служебна обязаность, и наконецъ публично и съ единъ дели-катенъ тонъ да имъ внушишъ мисъльта, щото тѣ въ своитѣ си дѣйствия при изпълняване на службата си, подъ страхъ на отговорность, да бѫдатъ лоялни, честни, добросъвѣстни и напълно акуратни. А ти, г-нъ сѫдийо, въ качеството си шефъ на сѫдебно-шерриатската власть въ софийската каза, трѣбва, по изизкуемия се отъ тебе служебенъ дългъ, да наблюдавашъ и слѣдишъ отъ близу всички дѣйствия и постѫпки, които се вършатъ въ казата ти отъ поменатитѣ двама държавни чиновника. Възъ основа на описа, надлежно пронумерованъ и прошнурованъ и украсенъ още съ положенитѣ върху него мои височайши царски знакове, турата и монограма ми, съ цѣль да има той (описътъ) валиденъ характеръ като актъ официаленъ, — трѣбва всѣки единъ рая-домакинъ (хана-кешъ саиби земии) за смѣтка на текущата година да изплати на хазната данъка отъ „войникъ-джизие си“, състоещъ се отъ 200 акчета годишно; а за правото на „пощенски трактъ“ (беделъ мензилери мукабиле сѫнда) — всѣки рая-домакинъ ще изплаща годишно по 30 акчета. Така щото споредъ това разпореждане се слѣдва да се събере и получи отъ всѣка една раятска кѫща (отъ всѣко домакинство) всичко по 230 акчета — било за данъка „джизие“, било за данъка „беделъ мензилъ ресуми“ — сумма, платима на право въ рѫцѣтѣ на поменатитѣ двама джизие-дари.

Послѣднитѣ сѫ длъжни, всичката сума, която тѣ съберать отъ раята по данъка „джизие“ и отъ ресума „мензилие“, въ разстояние само на три мѣсеца, начинайки отъ датата на настоящия ми височайшъ бератъ, — да внесатъ и прѣдадатъ направо въ славното ми императорско ковчежничество. Курсътъ на монетитѣ, които ще получаватъ срѣщу тия данъци, ще бѫде слѣдниятъ: всѣка една жълтица (херъ биръ алтънъ) ще се равнява на 118 акчета; а всѣки единъ „кямилъ грушъ“ ще се взима за 78 акчета. Нито повече, нито по-малко отъ тоя курсъ не позволявимъ да се приематъ тия двѣ монети. Акчетата трѣбва да бѫдатъ сребрени, чисти, неизтрити, нито продупчени, и по *аяръ* на тегло тѣ трѣбва непрѣмѣнно да идватъ деветъ и половина ($9^1/_2$) акчета въ единъ драмъ. Съвършено забранявамъ да се получаватъ въ царското съкровище акчета изтрити, дупчени, ексици (на тегло да идатъ по-малко отъ аяра), а тъй сѫщо и монети изтрити, непрочитаеми и съ неразпознаваеми дата, имена на господаритѣ и мѣстосѣчението имъ. При все това, обаче, не трѣбва по поводъ на тая ми височайша царска заповѣдь да се налага на раята-данъкоплатци (харачъ-кюзеръ) абсолютно никакво насилие и грубости. Въ императорския ми диванъ сѫ получени автентични свѣдѣния, че нѣкои отъ нотабилитѣ мюсюлимани по тия

мѣста, като: мютеферикалитѣ[1]), чавушанитѣ, заимитѣ, ербаб-тимаритѣ, бюлюкъ халкиитѣ, еничаритѣ и пр. пр. — били нарочно укривали раята, пращали я на работа, „ангария“ при тѣхнитѣ чифлици, при тѣхнитѣ стада — овци съ цѣль, да се закъснява и прѣпятствува, колкото е възможно повече, изплащането на прѣдметнитѣ царски данъци, съ които е обложена само раята. Височайшата ми царска воля изисква, щото подобенъ родъ прѣчки и прѣпятствия при събирането на правителственитѣ данъци за напрѣдъ съвършено да се прѣмахнатъ, да не сѫществуватъ, за да не би по тоя начинъ да се създадатъ мѫчнотии въ редовното функциониране на държавното съкровище, тъй като споредъ установенитѣ правилници по фиска, раята-данъкоплатци сѫ длъжни на врѣме и редовно да изплащатъ данъцитѣ си. Всички онѣзи лица — нотабили, които по единъ или другъ начинъ би се осмѣлили да правятъ спънки въ правилното и редовното изплащане на тия царски данъци, — ще бѫдатъ по законенъ редъ строго прѣслѣдвани и наказани, като за тая цѣль натоварвамъ мѣстнитѣ високопросвѣтени кадии по сѫдебно-шериатски редъ да съставляватъ писмени рапорти, въ които заедно съ поименни списъци изрично да се обозначава между другото и слѣдното: собственото име на провиненото лице, бащиното му име, прѣкорното име, срѣдствата, съ които то обдържа сѣмейството си, мѣстожителството, градътъ, селото, махалата и пр. пр. Съставенитѣ по тоя начинъ поименни списъци и рапорти, кадиитѣ сѫ длъжни да ги изпращатъ въ прѣстолния ми славенъ градъ за по-нататъшно мое височайше царско разпореждане. Паричнитѣ суми по тия правителствени данъци и налози ще се събиратъ направо, непосрѣдствено отъ рѫцѣтѣ на самитѣ данъкоплатци; изрично се забранява и никому не се позволява, щото изплащането сумитѣ по тия данъли да става посрѣдствено, чрѣзъ друга рѫка.

До слуха на моята височайша царска особа е дошло, че нѣкои неблагонадежни чиновници си позволявали, подъ разни прѣдлози и подъ претекстъ, че раята-данъкоплатци (рая тайфаси) при внасянето сумитѣ на данъцитѣ си „джизие„ и „мензилъ бедели“, давали ужъ акчета, ексици, и полуотсѣчени, които никакъ не идвали на опрѣдѣленото тегло (аяра), — да принуждаватъ раята-данъкоплатци по единъ незаконенъ и произволенъ начинъ да я събличатъ и оголватъ, като ѝ зиматъ стотѣ акчета за (80) осемдесеть акчета, съ единъ отбивъ 20 на %-тѣ отъ цѣлата обща сума. Повторно ви явявамъ, че моята царска воля, която трѣбва да се зачита отъ васъ като законъ, е, щото отъ раята да не взимате нито една бодка (хичъ биръ акче ве хабе) повече отъ сумата, която е опрѣдѣлена по тия данъци. Особено внимание обръщамъ по тоя въпросъ на високопросвѣтенитѣ сѫдии-кадии, които, съгласно съ постановленията на свещения ни религиозенъ законъ (шерри шеррифи), сѫ длъжни съ всичката своя власть и авторитетность да защищаватъ, покровителствуватъ и бранятъ интереситѣ на бѣдната рая отъ всѣкакви незаконни произволи, насилия и обирничества. Тоже до свѣдѣние е дошло до моя височайши царски диванъ,

[1]) Мютеферецитѣ сѫ били единъ видъ военоначалници, нѣщо като ескадронни командири, които командували въ военно врѣме двѣстѣ души войници-кавалеристи-спахии, ползуещи се съ опрѣдѣлена годишна парична субсидия отъ държавата.

че нѣкои лихвари (муамеледжилери) прѣзъ сезона по събирането на данъка „джизие“ пѫтомъ прѣсрѣщали раята-данъкоплатци, казвайки имъ: „ние за ваша смѣтка ще заплатимъ на царската хазна сумитѣ, които дължите за тоя данъкъ“, — като по такъвъ единъ беззаконенъ начинъ тѣ, лихваритѣ, съвършено събличали и оголвали бѣдната рая. За напрѣдъ никакви лихвари не ще допущате да се намѣсватъ при изплащането данъцитѣ „джизието“, а по законенъ редъ ще ги прѣслѣдвате, наказвате и отдалечавате отъ тая мерзка и беззакона сдѣлка. Освѣнъ туй, има се свѣдѣния, че нѣкои рая-селяни, прѣдъ видъ на тежки насилия, заплашвания и принуждения, били принудени да напускатъ домоветѣ и старитѣ си огнища (хане ве ески оджаклари) да оставятъ земитѣ и жилищата си, да избѣгватъ и да се заселяватъ на другадѣ, по други страни. Напуснатитѣ и изоставенитѣ отъ такивато избѣгнали рая жилища, кѫщя, лозя, градини, бостани, ниви, ливади и всѣкакъвъ другъ видъ земи, — произволно и безъ всѣко правителствено позволение бивали веднага присвоявани, завладявани и стопанисвани отъ жителитѣ, които сѫ останали да живѣятъ въ такивато села и градове и които за свое оправдание на запитвание отъ нѣкоя страна отговарятъ и казватъ така: „Избѣгалитѣ рая-жители отъ селото или отъ града ни, поради тежкитѣ неволи и насилия, които били търпѣли отъ разни зулумкари-тирани, били рѣшили окончателно да се изселятъ отъ тукъ, да напуснатъ старитѣ си жилища и да се заселятъ въ други мѣста, дѣто поминъкътъ въ всѣко едно отношение би билъ удовлетворителенъ“.

Въ случай че тоя слухъ се обистини и стане фактъ неоспоряемъ, то, въ такъвъ случай, направете нужното разпореждане, щото данъкътъ „джизие“, който се слѣдваше да се събере отъ дезертиралитѣ рая-данъкоплатци, да се изисква и събере отъ лицата, които произволно сѫ турили рѫка и сѫ обсебили имотитѣ и земитѣ на избѣгналитѣ рая, като по този начинъ ще се даде една добра поука за онѣзи, които лакомятъ по единъ безаконенъ пѫть да присвояватъ и заграбватъ чужди имоти и които безъ всѣкакъвъ поводъ прѣдприематъ редъ постѫпки да угнетяватъ, принуждаватъ и малтретиратъ бѣдната рая. Ако, обаче, изоставенитѣ и напуснатитѣ земи и имоти произволно бѫдатъ завладѣни и присвоени отъ лица, числещи се въ редоветѣ на императорскитѣ войски, като войници, отъ което и да би билъ родъ орѫжие и би се противили на това наше височайше разпореждане, — то, при подобенъ случай, изоставенитѣ и напуснатитѣ имоти и земи да се образуватъ въ една юридическа единица, като се свържатъ на една „бащина“ (бащина баглюбъ), и като такъва неразделна „бащина“ — тѣ, изоставенитѣ и напуснатитѣ имоти и земи, да се запишатъ за напрѣдъ въ официалнитѣ правителствени регистри. Старайте се съ всички усилия, трудъ и енергия, вземете всички мѣрки и употрѣбете всѣкакви срѣдства и дѣйствувате законно и справедливо къмъ раята, само и само да придобиете любовьта и довѣрието ѝ, та по тоя начинъ, внимателно пипайки, да отстраните и отклоните всѣкакви причини, които би прѣдизвикали желанието на раята, да се изселява и напуща старитѣ си жилища — нѣщо, което врѣдно и пакостно се отразява на империята ни въ икономическо и аграрно отношение. Означениятъ данъкъ „джизието“, споредъ както изрично е

казано въ текста на издадения ми височайши царски актъ, е опрѣдѣленъ да постъпи и се внесе въ правителствената хазна изцѣло — до пара, която би се събрала по тоя данъкъ, защото правото на чиновницитѣ — джизие-дари, подъ название „гулямиехакки“ — „гулямиелери“, е изплатено въ прѣдплата тѣмъ отъ страна на държавното ми славно съкровище.

Освѣнъ това, научавамъ се, че колджиитѣ, натоварени съ специалната длъжность, да привикватъ раята-селяни за изплащане данъка по „джизието“, — насилствено изисквали и взимали отъ раята, отъ всѣка една раятска къща по 7—8 акчета за право, наречено „налъ-хакки“ или же: „налъ-биха си“ (данъчно право за подкова на конетѣ си). Такова даждие да се взима отъ раята е незаконно и противоречи на постановленията на старитѣ закони, въ които се опрѣдѣлявать и разнитѣ видове обикновени и извънредни налози и даждия, съ които се облагатъ раята-християни, — поради което, ако този слухъ се потвърди, заповѣдвамъ ви да спрете и забраните изискването и взимането на тоя произволенъ и насилнически данъкъ, като се стараете всѣчески да не допускате да се обременява бѣдната рая, и така доста прѣтоварена, съ незаконни нови налози и данъци.

Въ по́-старо врѣме и въ по́-прѣднитѣ години мѣстнитѣ съдии-кадии не издаваха на „харатчиитѣ“ нуждното позволително тескере („иджазет-наме“) по събирането данъка отъ „джизието“ и ресума отъ „мензилието“, до като въ прѣдплата и прѣдварително не сѫ получавали по 10 акчета за всѣка една раятска къща като право на „кадията“, називаемо: „кади хакки“ или „иджазетъ-намересуми“, — вслѣдствие на което събирането о врѣме на тия данъци и налози не е било нито възможно, нито е могло въ прѣдвиденния отъ закона срокъ да се внесатъ сумитѣ, събрани отъ тия налози, въ правителствения ковчегъ. Поради това на васъ, г. г. сѫдии, като на кадии ви заповѣдвамъ, че нито отъ моитѣ, натоварени специални чиновници по тая работа, нито отъ бѣдната ми рая да не изисквате и да не взимате нито една бодка; иначе, ще ви считамъ за нелоялни и ще употрѣбя спрѣмо васъ най-строги мѣрки за примѣръ на другитѣ ми чиновници. Събранитѣ суми по тия данъци отъ служителитѣ ми джизие-дари, всички до пара ще се внесатъ направо въ сѫдебно-шерриатски съвѣтъ, а не лично на васъ. Така, че на васъ, като на просвѣтенъ кадия не се позволява абсолютно, подъ никакъвъ прѣдлогъ, нито пъкъ подъ нѣкакво право на „хане-акче си“ (право за домакинство или „право за къщовничество“), нито за други нѣкои права — да изисквате безаконно отъ раята нѣкакви даждия и съ това да я обременявате. Също забранявамъ ви да изисквате насила отъ „харатчиитѣ“ нѣкакво право, подъ название „джаизе хакки“ (право па позволение) въ момента, когато тѣмъ се издаватъ отъ сѫдебно-шерриатската власть надлежнитѣ тескерета въ смисълъ, че тѣ нѣматъ никакво участие и право да се намѣсватъ и да изискватъ отъ селянитѣ-рая, живущи въ селата, съвпадаещи подъ района на поменатитѣ харатчии; също ви се забранява да изисквате отъ харатчиитѣ нѣкое право, подъ прѣдлогъ, че въ вашия регистръ (тевтеръ) се констатирватъ рая-селяни умрѣли, забѣгнали и изчезнали безслѣдно (мюрде ве герихе си варъ диерекъ, хаккъ ресуми даха вардъръ). При това ви явявамъ, за знание

и прѣдупреждение, че всички онѣзи сѫдии-кадии и мои висши чиновници, които би дързнали да вършатъ незакони дѣйствия и противоречещи на духа и смисъла, изложени въ императорския ми официаленъ главенъ регистръ (тевтеръ), украсенъ съ височайшитѣ ми царски знакове, туграта и монограма ми (туграли дефтери хюмаюминде), и съ които дѣйствия би допуснали да се прѣтоварва раята ми съ незаконни и излишни берии и налози, като напр. право за разхвърляне налозитѣ на всѣка една раятска селска кѫща „хакки тевзаи", което право се е взимало отъ раята въ вещи или въ готови парични берии, и то безъ изричното позволение на височайшата ми царска особа, — всички такива сѫдии и чиновници, провинени въ такива безаконни дѣяния, ще бѫдатъ прѣслѣдвани по закона; строго и безмилостно ще бѫдатъ наказани и екзекутирани, като най-напрѣдъ тѣ, провиненитѣ, ще бѫдатъ позорно изпѫдени и отчислени на вѣки отъ правителственитѣ служби, ще бѫдатъ публично поругани (муатебъ) и опятнени прѣдъ обществото, а сетнѣ ще се пристѫпи и къмъ по-тежко наказание — смъртното.

А на васъ г. г. чиновници-джизие-дари, натоварени специално по събирането данъцитѣ „джизие" и „мензилие", ви явявамъ, за знание и рѫководство, че нѣма да приемамъ отъ рѫцѣтѣ ви никакъвъ регистръ (тевтеръ), подпечатанъ и подписанъ надлежно отъ мѣстнитѣ кадии, ако въ него регистъръ не сѫ обозначени, би липсували нѣкои нѣща, които фигуриратъ въ старитѣ официални регистри. Това обстоятелство особено трѣбва да ви обърне вниманието, защото моята височайша монаршa особа иска да знае отъ васъ точно и ясно списъка, въ който се слѣдва да бѫдатъ описани и ригистрирани точно държавно-императорскитѣ ми доходни имущества, та въ такъвъ случай по-сетнѣ, при главната инспекция и ревизия, която наскоро, може би, ще се прѣдприеме отъ страна на централното ми правителство, съставениятъ отъ васъ описъ-списъкъ да бѫде напълно точенъ и вѣренъ, да не се укаже нито липса, нито повече, отъ което, несъмнѣнно е, ще се породятъ голѣми врѣди и загуби за славното ми императорско ковчежничество (хазната). Така щото, ако нѣкои отъ васъ, г. г. сѫдии, кадии, чиновници не се съобразяватъ напълно съ постановленията, изложени въ текста на настоещия ми височайшъ царски ферманъ, и свърхъ това би се получили въ императорския ми диванъ свѣдѣния, потвърждаещи мисъльта, че вие сте насилвали раята ми и сте взимали отъ нея даже и една бодка да би било незаконни и произволни данъци и налози, или повече отъ онѣзи, които сѫ опрѣдѣлени, — то спрѣмо такивато провинени сѫдии-чиновници веднага и моментално ще взема най-безпощадни и строги мѣрки и ще ги накажа съ най-тежкото имъ се слѣдуемо наказание, като примѣръ, който да послужи за урокъ на другитѣ ми служители. Тъй да знаете, за да не се разкайвате отпослѣ съ праздни и никакъ неприемливи и уважавани извинения за прѣстѫпленията си. Внимавайте и старайте се, колкото е възможно повече, да отбѣгвате отъ своеволия, бездѣйствия, небрѣжность и немарливость при изпълнение на вашитѣ служебни обязаности. А вие, г. г. сѫдии-кадии, по служебенъ дългъ ви се налага обязаностьта, щото въ вашитѣ сѫдебно-шерриатски регистри да обозначите и запишете не само деня и датата, когато поменатитѣ чиновници джизие-дари встѫпатъ въ изпълнение на

своитѣ служебни обязаности по събирането отъ раята данъкъ „джизието“, но и още и датата, когато тѣ сж започнали събирането данъка отъ раята, колко врѣме е траялъ срокътъ по събирането на данъка и какви приключения — разбира се ако такива е имало, — прѣзъ периода на събирането сж случили. Всичко това трѣбва непрѣмѣнно да се запише и протоколира въ вашитѣ сждебно-шерриатски регистри, та сетнѣ, възъ основа на тѣхъ, да се издаде отъ страна на сждебно-шерриатската власть тамъ въ ржцѣтѣ на поменатитѣ ми чиновници и надлежното писмено удостовѣрение.

При това за общо знание на всички ви явявамъ, че ония рая-данъкоплатци, които поради материалното си състояние би сполучили о врѣме и безъ всѣкакъвъ шумъ би си изплатили и внесли доброволно въ императорската ми хазна своитѣ опрѣдѣлени данъчни суми, — такъвъ родъ данъкоплатци да се считатъ отъ държавната ми власть за редовни и изправни данъкоплатци, към които сте длъжни да се отнасяте вѣжливо, учтиво, благородно и да имъ отдавате подобаещия имъ се почитъ и уважение. А спрѣмо онѣзи неизправни данъкоплатци-рая, които у врѣме не би се погрижили да изплатятъ опрѣдѣленитѣ имъ данъци, властьта е длъжна да постжпи строго и безмилостно, като дѣйствува съгласно съ духа и съдържанието на настоещия ми височайшъ царски ферманъ.

Понеже споредъ горѣизложеното и отъ обозначения по-горѣ регистръ се установява факта, че е имало многобройни раятски сѣмейства, които, поради вършени насилия надъ тѣхъ, сж напустнали старитѣ си жилища, земи, и сѣйдби, избѣгали сж по други мѣста и страни и че тѣхъ никой не ги е търсилъ нито пъкъ нѣкой се е заинтересувалъ за тѣхната участь, — то повелявамъ ви, щото всички изоставени и напуснати имущества и земи, които сж останали праздни, необитаеми и необработвани, да се опишатъ поименно въ общъ списъкъ, като сто кжщи се взематъ за една единица по начина на „феру-нихаделъкъ узере“ (напуснати, изоставени поради бѣгство на населението жилища и земи) и тия имущества да се намиратъ на разположение и подъ надзора на самата власть. Това положение на работитѣ по отношение на тия изоставени и опраздпѣли жилища и земи ще продължава до тогава, докато страната на вилаета бжде населена съ достатъчно работно население, което да може да я култивира и обработва, както се слѣдва.

Споредъ добититѣ автентични свѣдѣния пристигнали оттамъ, излиза на явѣ обстоятелството, че за смѣтка на текущата 1024 г. егира (1614 г. сл. р. хр.) били събрани отъ софийската каза и внесени въ императорската хазна отъ данъка „джизието“ и въ прѣдплата слѣднитѣ парични сумми, а именно: а) 40,000 акчета били внесени въ императорското съкровище на 8-и день отъ мѣсецъ рамазанъ 1026 г. (1614 г. сл. р. хр.); и б) 9,956 акчета били внесени въ сжщото царско съкровище въ 10-и день отъ сжщия мѣсецъ рамазанъ, — а всичко, цѣлата сума на събранитѣ и внесенитѣ въ ковчежничеството възлиза на 49,956 акчета, които като приходъ, били записани въ приходния (варидатъ дефтеръ) тевтеръ отъ мухасебеджията (финансовия чиновникъ) Хусейнъ ага. Тъй да знаете, тъй да дѣйствувате; отдайте подобаеща честь, почитание, довѣрие на височайшитѣ ми императорски знакове, туграта и монограма ми, положени на чело на тоя ми всочайшъ царски

ферманъ — издаденъ въ славния ми прѣстоленъ градъ Костантание днесъ въ 10-и день отъ мѣсецъ рамазанъ 1026 г. егира (1614—15 г. сл. р. хр.).

Под. Султанъ Мустафа I-и,
въ столния укрѣпенъ градъ Костантание.

Тоя височайшъ царски ферманъ е пристигналъ въ София въ 25-и день отъ мѣсецъ зилкааде 1026—(1614—15 г. сл. р. хр.).

II.

**Височайшъ царски ферманъ, издаденъ на 12 день отъ мѣсецъ мухаремъ 1207 г. отъ егира (9 септемврия 1792-93 г. отъ Р. Хр.).**

До васъ, мои славни, знаменити и достойни везири, мѫдри и умни държавно-господарствени съвѣтници, управители и рѫководители народни, уредници на народнитѣ институции — вие, които, разсѫдливо, справедливо и съ разумъ, пъленъ съ здрави и логични мисли дирижирате публично-общественнитѣ дѣла; вие, които съ здрави и логични мисли рѫководите и изкарвате на добъръ и благополученъ изходъ важнитѣ и сериознитѣ дѣла на народитѣ; вие, които съ вѣщина и благоразумие стабилно укрѣпявате основитѣ на империята, както и онѣзи стълпове и източници, отъ ресурситѣ на които се подържа здраво не само сѫществуването на държавния строй, но и още благоденствието на страната; вие, които въ всѣко едно отношение сте надарени отъ Всевишния Богъ-царь съ всички блага и благоволения — мои велики везири, които по настоящемъ управлявате като генералъ-губернатори (валии) Румелия, Силистра и Видинския веляетъ. Сѫщо и до васъ, мои справедливи и веле-учени сѫдии (кадии) на Филибешката и Софийската каази, както и до онѣзи мои вѣрни и справедливи околийски сѫдии и наиби (намѣстници на кадиитѣ) на каазитѣ, въ прѣдѣлитѣ на тѣхната юрисдикция, на които живѣятъ и се намиратъ войниганитѣ-рая (войниганъ тайфаси). Дано на всички васъ, мои вѣрни и високостоещи сановници и чиновници, Всевишниятъ Богъ ви подари прѣди всичко дългъ животъ съ слава и честь, а сетнѣ за вашата служебна дѣйность ви увеличи степеньта на вашата длъжность! . . .

За свѣдѣние и рѫководство ви се съобщава на всички слѣдното. Настоещиятъ ми височайшъ царски ферманъ, щомъ пристигне до вашитѣ мѣста, ще узнаете за положително, че възкачването и възшествието на славния ми царски османски прѣстолъ се извърши още на 11-я день отъ мѣсецъ реджебъ 1203 год. отъ егира (1788 г. сл. Хр.). Още тогава бѣхъ издалъ височайшъ царски рескриптъ, съ който се явяваше на всички за подновяването на старитѣ царски височайши грамоти (фермани, берати, евамири)[1]) съ нови такива. Възъ основа на тая височайша моя царска заповѣдь, по-прѣди I-я мирахоръ (главенъ чиновникъ на императорската конюшна) бѣ подалъ направо до височайшия ми

[1]) Думата „евамири“ е арабска и значи „заповѣди“, тя е множествено число на думата „емиръ“ (височайша заповѣдь).

царски тронъ една, подписана и подпечатана отъ него молба (арзухалъ), отъ съдържанието на която се установява слѣдното. Войниганитѣ-рая, както и онѣзи имѣещи право на войнигани (войниганъ ве зевайдъ войниганъ раялариинъсъ), живущи въ каазитѣ, находещи се подъ вѣдомството на санджацитѣ: Пловдивски, Татаръ-Пазарджиски, Чирменски, Софийски, Пиротски, Търнски (Изнеболъ) и др. и др. — санджаци, които по отношение на административното имъ управление зависѣха отъ първостепенното и второстепенното царско конюшно управление, (истубелъ амирей евелъ ве сание тааби) се подлагали на разни данъци и се плащали не само данъка „джизие", но и още върху тѣхъ възлагали и потрѣбното изплащане на прѣмитѣ царски данъци (малъ мактуай мириеяеринъ), както и частьта за право на живѣне въ една колиба (селачинъ хиссе), като при това тѣ сж давали опрѣдѣленитѣ дневни провизии и храни на второстепеннитѣ си началници (ве сераймъ сани олан ларининъ тайнатлари вирубъ).

Тѣ, всѣка година на день на Гьоргьовденъ излизали да косятъ трѣвитѣ, потрѣбни за царскитѣ и за други коне (еспанни хассъ ве сайренинъ отлукларини бичубъ). А въ военно врѣме, тѣ още отъ първия день отъ прогласяванието на войната се явявали на сборния воененъ пунктъ, да водятъ съ себе си царскитѣ и придворнитѣ коне, както и другия едъръ добитъкъ. Тѣ съ голѣма акуратность и точность изпълнявали своята войнична обязанность до свършането на царската война, като по пжтя тѣ приготовлявали сѣно за конетѣ, влизали сж даже въ кржга на полесражението, дѣто неуморно сж приготовлявали фуража за конетѣ, за царската побѣдоносна армия — било сѣно, било и овесъ. Даже въ случай на нужда тѣ самоотвержено сж изпълнявали военната обязаность, като едни отъ тѣхъ извършали службата: търпанджии (косачи), други — елкенджии (корабленици, управлявали сж платнени гемии), трети и четвърти доброволно се записвали като войници въ пѣхотата и въ конницата, които на равно съ побѣдоносната царска войска сж зимали участие въ полесражението и юнашки сж се сражавали съ неприятеля. Срѣщу тая тѣхна военна услуга, която тѣ принасяли на държавата, тѣ съ султански височайшъ ферманъ още отъ старо врѣме (ез кадимъ хаттъ-хюмаюнъ шевкат-макрунъ иле) били се считали за свободни хора и за хора, които съвършено се ползували отъ неплащането на никакви правителствени и други налози, не се облагали по никакъвъ начинъ съ нѣкои тегоби и данъци, и тѣхнитѣ имена, като прѣми данъкоплатци въ царскитѣ регистри, никакъ не се фигурирали, нито пъкъ тѣ били записвани въ списъка на „старитѣ счетоводства по прѣмитѣ данъци" (мевали, ве мюселемъ, ве мефрузъ-юл-калемъ ве мактуа юл-кадимъ менъ гюл-ьен-вуджухъ сербесийетъ узере). Тѣ, самостойно още отъ древно врѣме се управлявали отъ независимия тѣхенъ „войникъ-бей" и отъ тѣхнитѣ „чери-башилари" и сж били записани като войнигани въ отдѣлни списъци и регистри, съставлявани и нареждани отъ тѣхнитѣ прѣми началници — „чери-башиитѣ". Тѣ не плащали никакви извънредни царски данъци и бѣха съвършено освободени отъ слѣднитѣ налози: налогъ за императорската канцелария (аваризъ диване), за откупъ на квартира (беделъ нузулъ), за право на прѣнасване търговски стоки или риби за продажба (джелибъ), за даване на храни по

опрѣдѣлена цѣна (сур-сатъ), за покупка-продажба на провианти, за разноски на пашата (ищира ве мубая паша харджи), за разходи по посрѣщането на пашата (паша каршулуги), за даване на жито въ натура (захире), за балдаръ (?), за кола (араба), за работене като другата рая безплатно (черахуръ), за даване на коне за пощата (мензилъ бегири). Не плащали ни за суруджии, за бекчии, за калаузи (кулаузъ), за изплащане стойность на скѫпоцѣнни дрехи (кафтанъ биха), нито помощь въ военно и мирно врѣме, нито десетъкъ (ашеръ), нито пъкъ паричния данъкъ за юношество (хадисъ-юс-сеннъ), нито поголовния налогъ „испенджe“, нито налога паричeнъ по ревизията (тефтише акчеси), нито за правото на „подкова“ (налъ биха), правото за прѣнесъ (накълъ биха), нито за налога на сольта (тузъ-акчеси), нито за дървенъ строителенъ материалъ, специално за корабитѣ (гeми керестеси), нито правото за притежаване на лозя и бъчви (лозетина ве ченберъ акчеси). Сѫщо тъй не се изисква отъ тѣхъ и не имъ се наложи нѣкакъвъ откупъ за даване на безплатенъ товаренъ добитъкъ, който би се извадилъ вънъ отъ територията на вилаета, въ която тѣ живѣятъ (ве дер-ухте кабули ве бедели мекяри музафъ харичъ-вилаетъ), или други подобни налози. — Съ една рѣчь тѣ, войниганитѣ, ползували се съ пълна свобода и били съвършено освободени отъ всѣкакви парични и непарични данъци, налози и берии — били тѣ обикновени, били тѣ наложителни и извънмѣрни (ве бутюнъ мисали акчали ве акчесъзъ текялюфъ урфие ве шаканънъ джумлесиндaнъ маафъ ве мюселемъ олубъ). Сѫщо тъй тѣ се освобождавали още не само отъ горѣобозначенитѣ опростени данъци и налози, но и още отъ онѣзи налози и данъци, които въ врѣме на военeнъ походъ другитѣ рая-християни сѫ длъжни да извършатъ, тъй като войниганитѣ (войниганъ тайфа си) съвършено не влизатъ въ списъка на другата проста рая, нито пъкъ тѣ се длъжни да извършатъ работи и дѣйствия, да се обременяватъ съ налози и данъци, — били тѣ обозначени или не въ тѣхнитѣ права и привелегии — съ които се обременява другата проста рая.

При това въ свободното владѣние и притежавание на тѣхнитѣ недвижими, движими и землени имоти, а тъй сѫщо и въ независимото управление на войниганитѣ, никой отъ вънъ, нито великитѣ везири (вузерай), мир-миреитѣ, мир-ливаитѣ, мютесалимитѣ, войводитѣ, су-башиитѣ, майсторитѣ бостанджии (бостани устатлари), хаскиитѣ, началницитѣ на Дунавското крайбрѣжие (Туна-капуданлари), бирницитѣ по събирането на царскитѣ фискални данъци (малъ-мири тахсилдарлари), директоритѣ на разни държавни управления (назаритѣ), инспекторитѣ (незарети), и въобще всички подобни държавни сановници—чиновници не сѫ имали абсолютно никакво право да се намѣсватъ и да нахлуватъ въ имуществата и въ дѣлата на привилегируванитѣ войнигани (войниганъ тайфа си). Сѫщо тѣ, войниганитѣ, съ призовки и съ бюрюлтии, издадени вънъ отъ другитѣ каази и отъ другитѣ правителствени учрѣждения, не сѫ могли да бѫдатъ призовани и на сила докарвани. А онѣзи личности и учрѣждения, които направо и посрѣдствено сѫ могли да вeматъ отъ войниганитѣ нѣкакви налични и парични налози, които по естеството си сѫ отъ категорията на опростенитѣ за тѣхъ данъци, и влизатъ въ привилегиитѣ и правата, съ които войниганитѣ се ползуватъ, — такивато

парични налози веднага се слѣдва да се повръщатъ обратно на онѣзи отъ войниганитѣ, отъ които тѣ сѫ били взети. Когато се породятъ разпри и сѫдебни процеси само между войниганитѣ, сѫдебно-шериатскитѣ власти разгледватъ и рѣшаватъ повдигнатия споренъ въпросъ само въ присѫтствието и съ допощението на първия началникъ на конюшната (мирахоръ евелъ). Когато нѣкои отъ войниганитѣ (войниганъ тайфа си) освѣнъ своята опрѣдѣлена бащиния (бащина аваризларъндань маада) би посѣли на други земи посѣви, тѣ сѫ длъжни да плащатъ на надлежния чиновникъ законния десетъкъ (ашери меррииеси) само на земитѣ, които не влизатъ въ тѣхната бащиния и които сѫ отъ категорията на другитѣ свободни правителствени земи (ерази мирие ве ахъръ топракта зераатъ ейледиклерини). Други никакви, абсолютно никакви налози и данъци и по никакъвъ начинъ не имъ сѫ се налагали.

И за да не имъ се правило насилие и принуждение отъ страна на мѣстнитѣ сѫдебно-административни и военни власти, тѣхнитѣ права и привилегии били оформени съ единъ височайшъ царски ферманъ, изданенъ още отъ старо врѣме, отъ завоеванието на страната (менъ-юлкадимъ ве дияри фетхъ алали денберу), въ който подробно сѫ били изложени правата и привилегиитѣ на „войниганъ-тайфаси" и споредъ който строго се забранявало на мѣстнитѣ власти и на други да изискватъ отъ войниганитѣ нѣкакви даждия и налози, отъ изплащането и облагането на които тѣ сѫ съвършено освободени и опростени, като по тоя начинъ тѣ по право и по привилегия се считатъ за свободни, независими и за неданъкоплатци (ве бу веч-хиле войниганъ тайфаси маафъ, ве мюселемъ ве сербестъ олубъ). Така щото тѣ, войниганитѣ, споредъ горѣобозначенитѣ узаконени условия, изложени въ височайши царски фермани, които до сега точно сѫ се прилагали и имали сила на законъ, сѫ се управлявали независимо, само отъ своя върховенъ началникъ „войникъ-бея", както и отъ началницитѣ, наизваеми „чери-башии".

Вилаетскитѣ аяни (единъ видъ административни главни управители на едно окрѫжие), както и войводитѣ и мютевелитѣ (попечители на вакъфа) и други подобни власть имѣещи чиновници, които до сега не трѣбаше да изискватъ отъ войниганитѣ никакви налози и данъци, касаещи се до разхода на вилаета и за други царски тегоби, позволяватъ си по единъ насилственъ и принудителенъ начинъ да възлагатъ върху живущитѣ по селата войнигани (кара-войнигани) принудителни налози, наравно както и на другата селска рая, която нѣма никакви привилегии. Така напримѣръ Пловдивскиятъ и Пиротскиятъ аянинъ, както и аянитѣ на нѣкои окрѫжия, лежещи по крайбрѣжието на Дунава, въ съгласие съ жителитѣ, съ войводитѣ, съ назъритѣ, съ спахиитѣ и съ селското християнско — рая население заявяватъ, че ужъ тѣ не правили никакви насилия и принуждения, противни на височайшитѣ царски регистри, на войниганитѣ, въ чиито рѫцѣ се намиратъ височайши царски рескрипти; напротивъ тѣ казвали на войниганитѣ: „вие притежавате не само земитѣ, които влизатъ въ вашата бащиния, но и посѣвате и работите други земи, които не влизатъ въ сферата на бащината; вие владѣете доволно земи отъ бащинията; вие войниганитѣ и имѣещитѣ право на войнигани съставлявате едно огромно количество и живѣете въ

мѣста и страни, за които се слѣдва да се плаща извънреденъ данъкъ за право на живѣние, „авариzъ-хане“; и още казвате, че вие имате на ржцѣ свещени високайши заповѣди за вашитѣ права и привилегии, издадени отъ страна на мефкуфата[1]). Вслѣдствие на това и споредъ тѣзи именно царски заповѣди вие сте длъжни, казватъ поменатитѣ по-горѣ лица на войниганитѣ, на имѣещитѣ права войнигани, да плащате и други налози, които състоятъ отъ налога „авариzъ-дивание“, правото за „джелебънъ“, и други берии, както и „харджи вилаетъ“. По поводъ на това войниганитѣ и имѣещитѣ право за войнигани бивали насилствено дори и поставяни въ тъмниченъ затворъ, като съ това тѣ се насилвали да плащатъ противозаконно тѣзи налози и берии.

Отъ това насилие и притѣснение, което се правило и прави надъ войниганитѣ и надъ имѣещитѣ право войнигани (войниганъ тайфа си ве зеваидъ войниганъ), се породили причини за разпръсването по разни посоки и за унищожаването на компактната масса-войнигани. Особено злѣ е повлияло на войникъ-тайфа си обстоятелството, дѣто чрѣзъ насилие и принуждение повечето отъ земитѣ на тѣхната бащиния били записани и привързани (баглю) къмъ „авариза“, като въ официалнитѣ регистри (каиди) бащинията на войниганитѣ, лежеща въ територията на селата, които сж били отстжпени на тимариоти и заимати като земи султански (хавасъ) и като земи вакъфски — била регистрирана като имотъ смѣсенъ (махлутиетъ узере мукайдъ олунубъ). Но съ наближаването на станалитѣ прѣди това военни операции, болшинството и повечето отъ половината войнигани, живущи въ крайбрѣжнитѣ дунавски околии и окржжия, както и другадѣ — били разпръснати на разни страни, напуснали бащинията си, а земитѣ на бащината, която била забѣлѣзана за такава въ царскитѣ правителствени архиви, били стопанисвани половината отъ останалото още малцинство войнигани, а другата половина отъ земитѣ на войниганъ тайфа си сж останали като пусти, необработаеми, и като такива тѣ (земитѣ) били присвоени и завладѣни отъ другитѣ съселени, които смѣсено сж живѣли съ войниганитѣ и съ онѣзи имѣещи право на войнигани.

Обаче войниганитѣ като виждатъ, че по тоя насилнически редъ отъ мѣстнитѣ власти, мжчно би могло да си изкарватъ необходимитѣ срѣдства — било за прѣхрана на сѣмействата, било за изплащане извънреднитѣ принудителни налози, па било и за изпълнение на тѣхната войниганска длъжность (войниганъ хъдмети), — тѣ бивали принудени за смѣтка пакъ на тѣхния гърбъ да обработватъ покрай своята недостатъчна за сѣмейството имъ бащиния и други земи, които въ счетоводнитѣ финансови регистри (мефкуфата) сж записани като земи, подлежещи на извънредни данъци и налози („авариzъ ве саиръ мукайдъ оланъ мири ерлери“), отъ обработването на които държавата никакъ

[1]) *„Мефкуфатъ калеми“* е едно бюро отъ многото бюра при министерството на финанситѣ въ Турция, дѣто се съхраняватъ регистритѣ за всички установени данъци, въ всички провинции на империята, както и онѣзи за хранитѣ и провизиитѣ, които съкровището дава на войската въ врѣме на война. Думата е арабска, число множествено, и произлиза отъ думата „мевкуфъ“: установено, положено и пр.

не губи, защото надлежниятъ законенъ десетъкъ (ашаръ шириеси) на произведенията отъ тазъ категория земи се изплаща на хазната. Ако има, прочее, нѣкоя врѣда отъ това, тая врѣда всецѣло принадлежи пакъ на войниганитѣ и на имѣещитѣ право войнигани; защото, извѣстно е, че въ нѣкои мѣста всѣка бащина на войниганитѣ се състои само отъ по 2, 3 и по 5 кѫса ниви, които могатъ да се посѣватъ (баази махаилерде бащина башина икишеръ, ве ючеръ, ве бешеръ тарла зераатъ идубъ); съ това се задоволяватъ, като въ допълнение на това обаче тѣ си купуватъ съ свои срѣдства въ други мѣста ниви и земи, които стопанисватъ и за които плащатъ десетъкъ. Отъ направената справка по тоя въпросъ въ царскитѣ височайши регистри (беръ муджеби дефтеръ-ханейхакани) се установява, че жителитѣ-селени на едно село даже да би искали да присвоятъ и завладатъ земитѣ на една бащина, защото е останала празна, не имъ се позволява: нито пъкъ тѣ, селенитѣ отъ едно село, би могли да турятъ рѫка на останалата празна бащина, на която пространството на земитѣ е доста обширно и на която границитѣ сѫ подробно означени и обусловени отъ старитѣ регистри на държавата, които иматъ валидность на законъ.

Истина е, че по въпроса за границитѣ на земитѣ отъ една бащина ставали сѫ и прѣдизвиквали сѫ се причини за голѣми спорове между войнигани и зевайдъ войниганитѣ, отъ една страна, и между покорната рая, отъ друга, повечето отъ които сѫ се свършали съ отстѫпването и отгеглюването на войникъ-тайфаси, защото послѣднитѣ по никакъвъ начинъ не рачили, нито приемвали, и тѣ да фигуриратъ въ списъцитѣ, да влизатъ въ отдѣла на царскитѣ регистри, като проста рая (Низаи кюлле мевади биръ кейфейтъ олдигъндапъ бахсъ-иле, войниканъ тайфа си теркъ олуна гелюбъ, иля войниганъ зевайди рааетъ късмъна гирмезъ). Войниганитѣ, когато виждатъ, че тѣхното войниганско тѣло е недостатъчно и чувствува нужда отъ липса на хора-войнигани, — тѣ го допълнятъ съ войниганъ-зевайдитѣ, които се взиматъ прѣимуществено отъ синоветѣ и отъ близкитѣ сродници на самитѣ войнигани, които не се числятъ и тѣ като проста, безправна рая.

Че войниганитѣ никогашъ още отъ старо врѣме, отъ покорението на страната не сѫ плащали на държавата и на властьта никакви данъци и налози — нито обикновени, нито принудителни и извънредни, — нито пъкъ сѫ сматряни отъ властьта за рая-покорна на империята, — за доказателство служи на първо мѣсто сѫществуването на стария законъ за войникъ-тайфа си. Но и тѣхната независимость и свобода въ всѣко едно отношение се доказва сега положително и нагледно отъ редъ официялни писмени доказателства, регистрирани въ главната ми императорска счетоводна архива (башъ мухасебе ве девтеръ хане амиримде мукайдъ оланъ шурутъ мюфиделерени), въ която по въпроса за войниганитѣ и за войникъ-зевайди, точно и буквално сѫ регистрирани редъ височайши царски заповѣди, възъ основа на които издадохъ и азъ настоещия ми височайшъ ферманъ, съ който отново легализирвамъ и подтвърждавамъ условията за правата, привилегиитѣ и независимостьта на войниганитѣ и на войникъ-зеваидитѣ, — условия, съ които тѣ се ползували и отъ които и за въ бѫдеще тѣ напълно ще се ползуватъ. Освѣнъ земитѣ, които влизатъ въ

една бащина и които въ отдѣлението на мевкуфата сѫ записани възъ името на войниганитѣ и на войникъ-тайфаси, та нѣма да плащатъ никакъвъ данъкъ, послѣднитѣ сѫ свободни да обработватъ и други земи, невойнигански; само че въ такъвъ случай войниганитѣ, които обработватъ подобни земи, заедно съ другата непривилигерувана рая, ще плащатъ пропорционалнитѣ установени налози. Въ подобни случаи, казано е въ регистратурата на старата счетоводна архива, че онѣзи войнигани и зевайдъ-войникъ, които съ готови парични суми би пожелали да си купятъ земи и имущества, ще са считатъ отъ рода на покупно-продавцитѣ (мубая ичунъ бу мисиллю накъдъ акче иле матлюбъ мубая, бей ве шира макулесънден дъръ).[1]) Споредъ това тѣ влизатъ въ списъка и на привилегируванитѣ и на непривилегируванитѣ, т. е. на освободенитѣ и неосвободенитѣ (Бунда, маафъ ве гайри маафъ, дефтерлеръндe дахълдъръ).

Така че, споредъ извадeнитѣ отъ регистритѣ условия, въ сравнение съ онѣзи височайши царски заповѣди, които периодически сѫ били издавани, се явява едно противорѣчие, което разклаща и поражда колебание въ правилното прилагане на закона и на наредбата на императорската конюшна (муджибъ ихтиляль низамъ истабелъ амире олубъ). Защото, ако се слѣдва да се дѣйствува тъй, споредъ издаванитѣ височайши заповѣди, то въ такъвъ случай войниганитѣ-рая би били не само равноправни съ останалата друга данъкоплатна рая. а може би, войниганитѣ-рая да се обременяватъ съ по-тежки тегоби и налози, понеже тѣ ще бѫдатъ длъжни да изпълняватъ и военната лична тегоба, свързана съ необходимата служба за царската конюшна и ще заплащатъ на държавата прѣми налози (белки войниганъ рая си хемъ войникъ хъдметъ лаземей истъбелъ амире, ве хемъ малъ мактуа мири вирюбъ). Очевидно е прочее, че другата рая, не войниганитѣ, въ такъвъ случай ще носи на гърба си по-леки задължения и ще се облекчи тѣхното положение въ врѣда и ущърбъ на войниганитѣ; защото както по-горѣ се спомена, явно е, че съ плащането на подобни данъци, положението на послѣднитѣ става непоносимо, неиздържливо (бер-ве джехиле бу мисиллю теклифате таб-аверъ оламаждждаклари немаянъ олмагле).

Като става дума за сѫществуещитѣ и останалитѣ на лице войниганъ тайфа си, както и за причинитѣ, които прѣдизвикватъ тѣхното съвършено разпръсване и унищожение и за които се говори тукъ въ рапорта, необходимо нуждно е, прѣди всичко противорѣчията, които по тоя прѣдметъ сѫществуватъ между регистритѣ на главнитѣ царски счетоводни книги и онѣзи регистри, въ които подробно се изложени първоначалнитѣ условия за правата, привилегиитѣ и свободата, съ които още отъ старо врѣме (менъ-юл-кадемъ) войниганитѣ и войникъ-зеваидитѣ се ползували — да се прѣмахнатъ и унищожатъ, та по тоя начинъ животътъ на войниганитѣ и на зевайдъ-войниганитѣ да влѣзе въ правия и нормалния пѫть. Прѣмахването и унищожаването на тѣзи сѫществени

[1]) Въ случая се поражда едно противорѣчие, относително условията за правата и привилегиитѣ на войникъ-тайфа си, между регистритѣ на мевкуфата и онѣзи на главната царска архива, въ която се записвали текстоветѣ на разнитѣ височайши царски фермани.

противорѣчия по въпроса на войникъ-тайфа си да стане по единъ официаленъ начинъ, споредъ сѫществуещия държавно-господарственъ порелъкъ — съ издаването отново на единъ височайшъ царски ферманъ, съдържанието на който да има сила на законъ. Въ височайшия царски ферманъ изрично да се помене клаузата, какво въ земитѣ на войниганитѣ никои отъ вънъ, отъ другитѣ жители да нѣматъ право да се намѣсватъ и нахлуватъ, както това що е било отъ старо врѣме; да не се насилватъ и принуждаватъ войниганитѣ и зевайдъ-войницитѣ отъ когото и да би било въ врѣме, когато тѣ обработватъ земи, които не влизатъ въ тѣхната „башина" и за произведението на които тѣ си плащатъ узаконения за държавната хазна десетъкъ; да не се облагатъ тѣ и да не имъ се изискватъ по никакъвъ начинъ никакви данъци и налози подъ прѣдлогъ, че тѣ живѣятъ въ кѫщи и домове, построени на земи „аваризъ-хана", за което се слѣдва да плащатъ на държавата и на вилаета извънредни налози и данъци, наравно съ другата рая. Сѫщо такава клауза ще е нужно да се забѣлѣжи, регистрира и напише отгорѣ надъ самата молба, изложена писмено въ „арзухала", съ цѣль да не може да се прѣиначава другояче тълкуването на самия текстъ на височайшия ферманъ, който главно по тоя прѣдметъ ще се издаде отъ славния височайшъ царски прѣстолъ.

Прѣди издаването на фермана подадениятъ отъ главното управление на конюшната (истъбелъ амиресънданъ) писменёнъ рапортъ (прѣдставление, аризе) при надписъ се изпрати за надлежна справка и проучване (тетеббю) въ старитѣ ми царски сѫкровищни архиви. Отъ направената справка се установява слѣдното обстоятелство. Управлението на войниганитѣ и зевайдъ-войникъ (войникъ-тайфа си), живущи въ каазитѣ, лежещи подъ вѣдомството на санджацитѣ: Софийски, Пловдивски, Пазарджиски, Силистренски, Чирменски, Паша-санджакъ и другадѣ, било повѣрено въ рѫцѣтѣ на единадесеть душъ началници (чери-башилеръ), на чело на които стоялъ единъ „бей" (бегъ, князъ), съ пълни права и привилегии на „сербесиетъ" — независимъ, зависещъ направо отъ първия и втория мира-хори на царската конюшна. Върху войникъ-тайфа си били възложени, и тѣ сѫ плащали данъцитѣ, освѣнъ данъка за „джизието", но и още прѣмъ, опрѣдѣленъ годишенъ данъкъ отъ двадесеть и шесть товари-акчета (войникъ-тайфа синииъ джизиелеранденъ маада, узерлерина едаси лазимъ оланъ игирми алти юкъ-акче маллъ-мактуаларинъ бехеръ сене мири ичунъ истъбелъ амиремъ), както и налозитѣ за правото на *„сарачинъ-хиссе"* и за *„чорбаликъ-биха"*; а тъй сѫщо тѣ сѫ плащали нужнитѣ суми за обдържане на първия и втория мира-хоръ съ опрѣдѣлени ренти, както и заплатата за персонала при канцеларията на главното управление на царската конюшна (мирахоръ евелъ ве сани ве хадемей истъбелъ амиренънъ авайдати-ичунъ тайнъ олунанъ авайделерени дахж еда ейледиктен-сора). Освѣнъ това, войниганитѣ и зевайдъ-войнигани сѫ били обязани всѣка година на день на Гьоргевдень, да изваждатъ на паша както собственитѣ султански коне (сенеде рузихазърде еспанни хассъ ве сайръ истжбелъ амире таварлеринъ чайре чикарубъ), тъй сѫщо и другия едъръ добитъкъ, принадлежещъ на царското управление на конюшната; тѣ заплащали още нуждната сума

за обработването на четиридесетьтѣ ливади. Освѣнъ туй, тѣ били обязани, измежду тѣхъ да избиратъ всѣка година подъ редъ по двѣстѣ душъ войнигани, които безплатно цѣла година непрѣкжснато косѣли сѣната и трѣвитѣ, нужни за прѣзъ течението на една година за частнитѣ царски атове. Въ военно врѣме, обаче, тѣ били обязани да вършатъ и изпълняватъ слѣднитѣ длъжности: отъ деня на обявяването войната дори до свършането ѝ тѣ ходѣли на война и придружавали по пжтя царскитѣ частни коне, както и придворнитѣ султански коне, а тъй сжщо и другия едъръ добитъкъ, който е нуженъ за войната; по пжтя (пжтьомъ) тѣ приготовлявали сѣното въ мѣстности, дѣто трѣвата била буйна, изникнала и готова за коситба, като по тоя начинъ тѣ влизали даже въ мѣста, въ окржжностьта на които ставатъ кървавитѣ сражения. Нужното дневно количество сѣно за конетѣ прѣнасяли даромъ на своитѣ собствени коне, които били длъжни да водятъ съ себе си, и то отъ ливадитѣ, дѣто се коси сѣното, дори до крайния пунктъ на боевата линия. Въ замѣна на тая тѣхна военна повинность тѣ още отъ старо врѣме били записани отдѣлно въ особено бюро, като отъ старо врѣме още тѣхниятъ налогъ билъ опрѣдѣленъ (мактюа юл-кадемъ) и били управлявани по единъ независимъ начинъ (мепъ гелъ-юл-вуджухъ сербесйетъ юзере) отъ страна на чери-башиитѣ.

Войниганитѣ и зевайдъ-войницитѣ били съвършено освободени отъ плащането на слѣднитѣ извънредни даждия и данъци: данъка „аваризъ-дивание"; правото за „беделъ-нузулъ"; правото за „сурсатъ ресума" по покупка-продажба за храни за правителственитѣ нужди и за царската побѣдоносна армия; натуралния данъкъ за „балдеръ", за „араба" (коли), за „черахоръ", за „мензилъ-акчеси", за „мензилъ-бегири", за „суруджи акчаси", за „бекчилъкъ", за „колагузъ"; правото на „сурсатъ акче си"; правото на „коритина и чемберъ акче си"; правото на „паша каршилуги"; стойностьта на „кафтанъ биха си"; помощи на империята и вилаета въ мирно и военно врѣме (ве имдади сеферие ве хазърее); правото на „юшуръ де ми-диетъ (десетъкъ отъ цѣната, която е опрѣдѣлена по сждебно-шерифски редъ, или по доброволно съгласие на странитѣ, за изплащане убийството на човѣка); правото на „тефтишъ акче си"; правото за „курбанъ" (жертвоприношение), за „тузъ-акче си"; налога за „геми-кересте си"; и всички други права „капуйресуми" — войниганитѣ и войникъ-тайфа си съ императорски височайшъ ферманъ се считатъ за винаги опростени и освободени. А онѣзи данъци и налози на „тайфаи войниганъ", а именно за прѣстжпления, злодѣяния, убийства, за безплатното работене (бадихава), за ювата (изгубване на добиче), за „избѣгване" (качкунъ), за фиска на държавата (бей-туи-малъ), десетъкътъ върху кошаритѣ (пчелитѣ) (ушури кованъ), десетъкътъ на „ушуръ деми-диетъ", данъкътъ „испендже" и други въобще права и данъци, всички тѣзи беррии се записани въ регистритѣ на чери-башиитѣ, и само тѣ, послѣднитѣ иматъ право да се ползуватъ отъ приходитѣ, а не и други, външни лица.

Въпросътъ по тия налози, тъй бидейки поставенъ и немайки другъ нѣкой отъ вънъ право да се мѣси въ това, — високопоставенитѣ царски сановници, като великитѣ везири, благороднитѣ мир-мирани, мир-ливаитѣ, мютеселемитѣ, войводитѣ, су-башитѣ, майсторъ-бостанитѣ (бостанъ-уста-

лари), хаскиларитѣ и въобще всички власть имѣещи лица (ве сайръ ехли юрфъ тайфалари), види се, възъ основа на невѣрни и противоречиви ня царскитѣ височайши заповѣди донесения отъ жителитѣ на вилаета — другояче не могли да рѣшатъ, освѣнъ да опрѣдѣлятъ и изпратятъ на самото мѣсто за изслѣдване на работата на единъ царски мубаширъ.

Въпрѣки прѣдписанията на стария законъ за войниганитѣ и тѣхнитѣ наслѣдници, тѣ залавятъ по единъ насилственъ начинъ *войникъ-тайфа си*, влачатъ я нагорѣ, надолу, като ѝ приписватъ разни прѣстжпни дѣяния, казвайки: въ това село човѣкъ е умрѣлъ, или же кжща, плѣвна и сѣно се е запалило и какви не други прѣстжпления отъ подобенъ криминаленъ характеръ, като за всичко туй я глобяватъ съ тежки парични глоби, взиматъ паритѣ ѝ. А когато, тѣ, войниганъ тайфаларитѣ си посочатъ прѣдъ мѣстнитѣ власти своитѣ записи (сенедати), въ които сж записани името, бащиното име и фамилиярното име на лицето-войникъ, — които за доказателство, че сж отъ войникъ-тайфа си, сж издадени въ родѣ билети отъ тѣхнитѣ началници-черибаши, — то, въ такъвъ случай, дѣлото се спира (прѣустановява се), повторно се изпращатъ бюрюлтии и мубашири, като обвиненото лице-войниганъ тайфаси на сила се глобява, залавя и арестува, докато дѣлото по приписуемото му се обвинение окончателно се рѣши. По тоя именно начинъ прѣкратяването на повдигнатото противъ войниганитѣ гонение зависи не отъ черибашитѣ, на които властьта не се уважава, а отъ висшата султанска височайша заповѣдь и повеление. Защото, очевиденъ фактъ е, че чиновницитѣ, които сж натоварени съ събирането на обикновенитѣ данъци и налози, както и съ данъка „авариз" — еднакво и принудително събиратъ данъцитѣ и налозитѣ и отъ войникъ-тайфа си, и отъ другата обикновена рая, която не се ползува съ никакви права и привилегии. Тѣ, чиновницитѣ въ своитѣ регистри били записвали войниганитѣ и зевайдъ-войникларитѣ въ селата, въ които живѣятъ като обикновени данъкоплатци, и говори се, че тъй фигурирали въ рубриката на „аваризъ-хане си". Чиновницитѣ по единъ бруталенъ начинъ накарвали били войникъ-тайфаларитѣ да извършватъ всички ония тегоби и задължения, каквито била натоварвана да изпълнява и да извършва другата обикновена рая, при все че нѣкои отъ тия тегоби и налози влизатъ въ сферата на опростенитѣ и неопростенитѣ за войниганитѣ налози, прѣдвидени за въ врѣме на воененъ царски походъ (баази маафъ, ве гайри маафъ дахялъ оланъ сеферри-хюмаюнъ теклифинъ).

На раята — войникъ-тайфа си, за да се накара да стане съучастникъ въ данъцитѣ и налозитѣ, които плаща другата, обикновена рая, въпрѣки узаконенитѣ за войниганитѣ условия, въ които сж обозначени поименно налозитѣ и бериитѣ, отъ които тѣ за винаги сж освободени отъ плащане, — казва имъ се: „вие сте длъжни да плащате и се обременявате съ налагаеми помощи за държавата въ мирно и въ военно врѣме, съ налози за право на покупка-продажба на жито и на други провиянти, защото вие за такива сте записани"; добавя имъ се още като на обикновена рая: „на васъ се разхвърля и разпрѣдѣлява часть отъ тия данъци, за изплащането на които винаги ще бждете принуждавани

да търпите насилия и неприятности. Така щото, по тоя начинъ, войниганитѣ и зевайдъ-войникларитѣ биватъ принуждавани да изпълняватъ лично задълженията на военната повинность, опрѣдѣлени по законъ и обичай отъ старо врѣме, като войникъ-тайфа си, като изплащатъ своеврѣменно войничкия прѣмъ, опрѣдѣленъ париченъ налогъ (хемъ войникъ малъ мактуалери ве хъдметъ теклифъ мутеадде, ве хемъ маафиетлерина ийтибаръ олунмаюбъ), и пакъ на опростенитѣ обозначени данъци и налози не се дава никакво значение. Отъ страна на административната власть въ името на вилаетския генералъ-губернаторъ — войниганитѣ се третиратъ па равно съ останалата друга рая, като имъ се причиняватъ нечувани жестокости и насилия, а свърхъ това тѣ се глобяватъ и съ голѣми парични глоби и съ тежки наказания, които мжчно би могли да ги прѣнесатъ.

Резултатътъ отъ всичко това е съвършеното разпръсване и унищожаване на войниганското компактно тѣло, съставено изключително отъ покорната рая съ царскиферманъ и съ законъ още отъ старо врѣме, отъ епохата, когато страната напълно бѣ покорена отъ динъислима, което въ много случаи, а особено въ военно врѣме е принасяло на империята и на османовия славенъ прѣстолъ голѣми и цѣнни услуги. Болшинството отъ войникъ-тайфа си е почти разорено и съсипано, материалното му положение е незавидно, и до тамъ отпаднало, че събирането отъ тѣхъ на държавния данъкъ, на фиска (малъ мири-нъзъ тахсилъ ичунъ) е немислимо (емригайри мюмкиндъръ). И така вмѣсто да се оформятъ опростенитѣ за войникъ-тайфа си данъци съ новъ законъ, възъ основа на прѣдписанията отъ стария законъ, и никога да не се изискватъ отъ тѣхъ, напротивъ провинциалнитѣ власти каратъ работата по тоя въпросъ до очевидния прѣдѣлъ на пропастьта, съ злонамѣрена тенденция за окончателното изтребване и прѣмахване на войниганъ тайфаси, съ зла умисълъ, да съставятъ тѣ, властитѣ, непълни списъци за царскитѣ данъци и налози, съ цѣль да се нанесе чувствителенъ ударъ на „малъ-мири“ (на фиска), а въ послѣдствие да останатъ много вакантни правителствени служби (ве хъдметъ ме ѐмурлери муатилъ олунмагле).

Тоя войнигански въпросъ се е повдигалъ много пжти и винаги се е рѣшавалъ въ полза на войниганитѣ, защото сж били правата страна, и дѣйствително се считали за винаги освободени и опростени отъ всички обикновени и наложителни горѣ обозначени налози и даждия (зикиръ олунанъ теклифъ юрфие ве шакапънъ джумле сънданъ маафъ ве мюселемлеръ олубъ), тъй като тѣ още отъ старо врѣме сж били привързани подъ независимото управление на своитѣ чери-башии и на своитѣ бегове. Въ земитѣ, които съставяли една войниганска бащина и се притежавали отъ войникъ-тайфаси, ще сж смѣяли нито пъкъ имали право да влизатъ и нахлуватъ нито великитѣ везири, нито мир.-миранитѣ, нито мютеселемитѣ, нито войводитѣ, нито су-башитѣ, нито бостани-усталаритѣ, нито хаскиитѣ, нито туна-капутанларитѣ, нито и другитѣ тахсил-дари на малъ-мири. Тѣзи високи сановници и власть-имѣещи чиновници по никой начинъ, съ какъвто и да би билъ претекстъ, не сж могли — не сж имали право, да заплашватъ съ насилие войниганитѣ по дѣла отъ углавенъ харак-

теръ и тѣмъ подобни (джурмъ ве джинаетъ ве сайръ бехане иле), защото подобенъ углавенъ процесъ се донася на сѫдебно-шераатскитѣ власти само посрѣдствомъ доношението на чери-башията на каазата, въ територията на която е било извършено станалото прѣстѫпление. Сѫдебно-шераатскитѣ власти безъ присѫтствието и съдѣйствието на чери-башиитѣ не сѫ могли нито да завеждатъ, нито да рѣшаватъ углавни дѣла за прѣстѫпления, злодѣяния и убийства, извършени отъ войниганитѣ; дѣла отъ подобенъ родъ, касаещи се до виновностьта на единъ войниганъ, се разгледвали и рѣшавали отъ сѫда, съгласно съ мнѣнието и убѣждението на черибашията, подъ вѣдомството на когото обвиняемиятъ войниганъ се намира. Единъ войниганъ за прѣстѫпъкъ и злодѣяние не могълъ да бѫде извиканъ съ призовка и бюрюлтия и закаранъ вънъ отъ каазата, въ прѣдѣлитѣ на която той живѣе, за въ друга кааза.

Главнитѣ централни управления на царската конюшна сѫ подали до височайшия ми царски диванъ писмена молба, съ която ходатайствуватъ прѣдъ славния ми прѣстолъ да издаде отново височайшъ царски ферманъ по въпроса за войниганъ-тайфаси, главно за завръщането обратно на паричнитѣ суми, които сѫ били взимани и прибирани за даждия отъ войниганитѣ по начинъ нелегаленъ, въпрѣки изричнитѣ узаконени прѣдписания на закона, съ който се оповѣстява, че подобенъ родъ даждия и налози влизатъ въ категорията на „опростенитѣ и освободенитѣ", и за повторното урегулирване съ новъ законъ въпроса за „опростенитѣ" и „освободенитѣ" данъци и налози, въ които войникъ-тайфаси, като привилигерувано тѣло, не взима участие и е свободно отъ изплащане. На тоя новъ законъ постановленията да се протоколиратъ и отбѣлѣжатъ въ регистритѣ на всѣка една кааза, за знание и рѫководство. Издаването на новъ височайшъ царски ферманъ съ съдържание полезно за войниганитѣ по прѣдмета за войникъ-тайфа си просителитѣ искатъ възъ основа на обстоятелството, че подобни височайши царски рескрипти, единиятъ отъ 1110 г. отъ егиръ (1698 г.) а другиятъ — отъ 1130 г отъ егиръ (1718 г. сл. р. хр.), били издадени и споредъ своя духъ и съдържание били доста благоприятни за каузата на войнаганитѣ и на войникъ-зевайдъ. Опрѣдѣлениятъ правителственъ данъкъ (малъ и мактуа), който билъ наложенъ на раята-войнигани и на зевайдъ вайниганитѣ, живущи въ Пловдивско и на други мѣста, съвпадаещи подъ непосрѣдственото управление на горѣ-обозначенитѣ първи и втори мирахори на царската конюшна, съ височайши царски ферманъ отъ началото на мартъ 1127 г. егиръ (1715 г. сл. р. хр.) се вдигна и се прѣмахна, защото отъ рѫцѣтѣ на дванадесетьтѣ черибаши и на княза на войниганитѣ (войниганъ хассъ ве онъ-ики неферъ черибашиларинъ тимарлери) се отне самостоятелното управление на войникъ-тайфаси, като управлението на тѣхнитѣ тимари и онова по събирането отъ войниганитѣ на законния десетъкъ, на налозитѣ (ресумитѣ), на „авариза", на „мензила" и на „джелепи" (агнамъ) — се повѣри направо на мирията (на правителството).

Прѣзъ течението именно на тая година 1715—1716 г. сл. р. хр. цѣлиятъ данъкъ, който се събра отъ войниганитѣ и отъ войникъ-зевайдъ, освѣнъ заплатитѣ на тахсилдаритѣ (бирницитѣ), възлизаше на кржглата сума отъ 52 товара, седемдесеть и шесть хиляди и тридесеть

акчета. Споредъ това изчисление, като се слѣдваше да се заплати нужната лихва отъ 35 товара, 58,192 акчета, и като настѫпиха (дойдоха) при това и регистритѣ (дефтерлеръ) за настѫпаещата 1128 г. егиръ (1716 г. сл. р. хр.), които не бѣха записани и провѣрени, та и приходътъ за 1716 г. бѣ още неизвѣстенъ, излизаше па явѣ фактътъ, какво отъ прихода на „десетъка", на „авариза" и на „челебъ-кешапа" за смѣтка на 1127 г. (1715 г.) могла да се събере само горѣозначената сума, понеже въ списъка, въ който влиза стойностьта на произведенията, послѣднитѣ сѫ отбѣлѣжени като непродадени и складирани въ складоветѣ. Тая стойность възлизала на 12 товара, 22262 акчета, (меблаги мезбурденъ онъ ики юкъ игирми ики бинъ икиюзъ алтмишъ ики акченинъ махсулати хеннузъ фурухатъ олун маюбъ, дерамбаръ каидбъ). А прѣзъ течението на 1128 г. егиръ (1716 г. сл. р. хр.) какъвъ е билъ приходътъ отъ войниганитѣ и войникъ-зеваидъ — е неизвѣстно. Слѣдователно дохождало се е до пълно заключение, че ако и за идещата година събирането на данъцитѣ и налозитѣ се възложи на правителството, органитѣ на което малко искатъ да знаятъ, дали данъцитѣ и налозитѣ по „авариза", по „нузула", по „челебъ-кешана" (беглика) — сѫ отдѣлни или не за раята-войникъ-тайфаси отъ ония за останалата рая, — то, въ такъвъ сгучай, емиграцията и опустошението на войниганитѣ би порасналo въ голѣма пропорция, би довело до пълно и окончателно унищожаване и разпръсване на раята, съставляеща войникъ-тайфаси.

Вслѣдствие на това и, възъ основа на старитѣ автономни условия за войниганитѣ, било отново узаконено, щото войниганитѣ, за смѣтка на 1129 г. егиръ (1717 г. сл. р. хр.) отъ 1 мартъ да изплащатъ на държавата опрѣдѣленъ годишенъ данъкъ, състоещъ се отъ двадесеть и шесть товара акчета (сенеде игирми алти юкъ акче малъ мактуа тарафи емрие еди ейледик-тенсонра). А въ военно врѣме, въ врѣме на царски воененъ походъ, войниганитѣ сѫ длъжни да изпратятъ на бойното поле 300 души войнигани[1]) — конница и пѣхота — на свои срѣдства и разноски, като за всѣки войникъ заплатата ще бѫде 7500 гр. Сѫщо тѣ ще плащатъ всѣка година припадаещата се часть на „спахиитѣ" отъ 4750 гроша (дортъ бинъ еди юзъ акче сипахинъ хисе си ве он-ики чорбалѫклери), както и 12-тѣ опрѣдѣлени за храна — провиянти суми, които отъ сега за напрѣдъ войниганитѣ нѣма да ги изискватъ отъ правителството (фйма à абадъ мириденъ муталебе олун маюбъ). Изваждането всѣка година на войниганитѣ въ врѣме на косене сѣно и за изкарване царскитѣ собствени и правителствени коне и другия едъръ добитъкъ за паша, както и други военни обязаности — ще си останатъ и за напрѣдъ въ сила, като това нѣщо точно ще бѫде регистрирано въ надлежнитѣ регистри. Правителството нѣма да има грижата за публичната продажба на произведенията.

За да се подобри материалното положение на раята-войнигани и бѫдатъ достатъчно наградени за тежкия товаръ, който е възложенъ върху тѣхъ, тѣ били облагодѣтелствувани не само съ горѣобозначенитѣ височайши царски благоволения, съ които напълно било въдворено прѣжното благосъстояние на възрадвалата се рая-войнигани (войникъ рая си мюстерихъ олундугъндань маада), но и още заплатитѣ и възна-

[1]) Въ други актове се говори за три хиляди.

гражденията на тѣхнитѣ мира-хори първи и втори бѣло наредено да се изплащатъ за напрѣдъ отъ страна на правителственото съкровище отъ параграфа на суммитѣ, обозначени специално за тая цѣль и възлизаещи на двнадесеть товара акчета.

Тоя начинъ на дѣйствие въ всѣко едно отношение е отъ естество да се отрази добрѣ; особено по-благоприятенъ и по-ползотворенъ е той за мирията, за фиска на правителството (тарафи мирие е херъ-ведж-хиле уля ве енфаа оладжакъ не маянъ олупубъ). Защото, ако се ползуватъ съ пълна свобода и съ опростяване отъ данъци, — войниганитѣ (войникъ-тайфаси) се слѣдва да бѫдатъ подвѣдомствени на главното автономно управление на царската ми конюшна, както това се вижда отъ старитѣ регистри и отъ височайшитѣ царски рескрипти, издадени отъ моитѣ блажено-почивши отци и дѣди отъ славния прѣстолъ на обширната ми империя. Никакъ не би било умѣстно и логично, щото тѣ, войниганитѣ, да фигуриратъ въ царскитѣ ми регистри като проста рая, като рая, която е обязана да плаща и понася всѣкакви дажбия и тегоби къмъ държавата и господарството ми (ханe-кешь рая каидъ олунди биръ-ведж-хиле муна сибеть олмамагле). Заради това записването на войникъ тайфа си и на зеваидъ-войникъ въ рубриката на царскитѣ регистри като проста рая — било прѣмахнато и унищожено, и отъ началото на мартъ въ 1129 г. егира (1717 г. подиръ р. хр.) самостоятелното управление на войниганитѣ се прѣдало, съгласно съ старитѣ автономни постановления, въ властьта на царската ми конюшна, и раята-войникъ-тайфаси била записана въ регистритѣ не като проста рая, а като „войници“ (войникъ олмакъ узере кайдъ ве забтъ). Опрѣделениятъ за тая година данъкъ, състоещъ се отъ 26 товара акчета, се слѣдвало да се заплати на царското ми съкровище отъ страна на поменатитѣ главни управители-аяни, споредъ както това е забѣлѣжено въ мѣстнитѣ регистри. Цивилната листа на войникъ бея (войникъ бей хас-си), както и тимаритѣ на дванадесетьтѣ войнигански чери-башии били значително увеличени и съ височайши царски едиктъ се одобрили и потвърдили.

Издадени сѫ били височайши царски берати за подобрение правата и привилегиитѣ на управлението на царската ми конюшна (истубелъ амиремъ тарафина шурутиле бератлери вирилмекъ бабънде). Това е станало, споредъ рапорта, прѣдставенъ на височайше царско усмотрение, въ текста на който сѫ изложени условията и прѣдписанията за подобрението и лигализирането на войнишкитѣ бащинии (войникъ-бащиналериссе), за особената цивилна листа на войнишкия князъ (войникъ-бей-хассанънъ), както и за тимаритѣ, опрѣдѣлени за личното ползуване на началницитѣ на войникъ-тайфа си (ве чери-башилеринъ тимарлери). Защото, за да се издаде височайшъ царски бератъ на управлението на царската ми конюшна, споредъ условията на който то да дѣйствува — билъ вече издаденъ отъ страна на императорския ми височайши диванъ единъ билетъ, една писмена бѣлѣжка (кайме, billet mèmoire, note écrite, léttre), съ дата отъ мѣсецъ реби-юн-ахдръ 1129 год. егира (1717 год. сл. р. хр.).

Споредъ изложеното по-горѣ, излиза на явѣ, че отъ раята-войнигани и зеваидъ войницитѣ, подчинени подъ прѣмото и привилигируваното управление на 1-я и 2-я мирахори отъ царската ми конюшна, освѣнъ

данъка „джизието", другитѣ данъци и налози, които се добиватъ отъ произведенията на земитѣ, съставляещи така наречената „войничка бащина" (войникъ бащина си таа-биръ олунуръ еразилярданъ), като законния десетъкъ, другитѣ ресумати (налози и берии) отъ лозята и бостанитѣ — всички тѣзи берии почнали да се събиратъ на право отъ чери-башиитѣ. Всѣка година, споредъ задълженията си (веджхи зииметъ), когато дохождалъ сезонътъ за изкарването на паша царскитѣ частни султански коне, както и конетѣ и другия едъръ добитъкъ, принадлежещъ на империята и правителството — сѫ изкарвали достатъчно число войнигани за извършане на службата „чайръ хъдметлери". А въ замѣна на отсѣчения досегашенъ налогъ, който войникъ-тайфаси плащали на правителството (ве маалъ мактуалари мунабилесънде), тѣ бивали записани въ отдѣлни списъци при финансовитѣ бюра (меврузъ-юлкалемъ ве мактуа юл-кадъръ") за неданъкоплатци и се управлявали и владѣяли отъ чери-башиитѣ си по единъ автономенъ, свободенъ начинъ (сербеслетъ узере чери-башилери тарафънданъ забт-у-рабтъ олунубъ). Въ земитѣ и мѣстноститѣ, които специално сѫ отредени за бащини на раята-войнигани и на зевайдъ-войницитѣ, нѣмали право за напрѣдъ да влизатъ и нахлуватъ нито субашитѣ, нито мирливаитѣ, нито войводитѣ. И оттогазъ мѣстнитѣ военно-административни власти прѣстанали да насилватъ и принуждаватъ войниганитѣ съ облагане на извѣстнитѣ и неизвѣстнитѣ военни данъци и тегоби, като строго се е заповѣдало на властитѣ, раята-войнигани за напрѣдъ да я считатъ и третиратъ не като другата обикновена рая, а като рая-войнигани съ извѣстни автономни и независими права и привилегии. И вече никой не е смѣялъ да я закачи и тиранизира, казвайки й: „че и вие, макаръ да сте и войници, сте длъжни да заплащате всички данъци и берии".

Отъ тогазъ дори и до днесъ раята-войникъ-тайфаси не е плащала нищо за земитѣ, които влизатъ въ тѣхната бащина, а за онѣзи други земи, които войниганитѣ обработватъ и които сѫ вънъ отъ земитѣ на тѣхната бащина, тѣ били длъжни да заплащатъ на държавния чиновникъ само законния десетъкъ на произведенията отъ тоя родъ земи, а друго нищо, никакво друго даждие и налози не се позволявало да се изискватъ отъ войниганитѣ и зевайдъ-войницитѣ, тъй като тѣ по реда на независимостьта и автономното си управление, се управляватъ и владѣятъ отъ страна на тѣхнитѣ чери-башии. А въ врѣме на воененъ походъ, когато царщината воюва, тѣ били обязани да даватъ нужното число за войници на държавата — пѣхотинци и конници — както и нужното число войнигани, които да поематъ веднага службитѣ на елкенджии (гемиджиска служба) и търпанджии (косачи на трѣва, на сѣно). Въ случай че помежду войниганитѣ би се появили прѣпирни и спорове, то главниятъ мирахоръ и помощникътъ му съ писмено изложение трѣбало да съобщятъ за това нѣщо направо въ императорския ми височайши диванъ, който е компетентенъ да разгледа и рѣши повдигнатия между войникъ-тайфаси споръ. Рѣшенията на височайшия ми царски диванъ по дѣлата на войниганитѣ били окончателни. Войниганитѣ и право-имѣещитѣ войникъ-аскери били съвършено свободни и освободени отъ налозитѣ и слѣднитѣ даждия: отъ „авариз-дивание", отъ „челебъ-

кешана“ (беглика царски), отъ „беделъ-мензелъ“, отъ „суръ-сатъ“ и отъ всички други обикновени и наложителни данъци и повинности.

И така за да се владѣятъ и управляватъ войниганитѣ и зевайдъ-войницитѣ само отъ своитѣ прѣми началници — чери-башиитѣ, по писменото донесение на главния мирахоръ и на помощника му се е поискало и се е ходатайствувало за издаването на единъ височайшъ царски ферманъ, който дѣйствително за сѫщия въпросъ прѣзъ течението на 1130 год. отъ егира (1718 год. сл. Хр.) е билъ издаденъ. Възъ основа на тоя височайшъ царски ферманъ, условията и правата на който нѣма тукъ да се разглеждатъ, прѣзъ течението на 1146 год. егира (1731—1733 г. сл. Хр.) билъ издаденъ другъ, по-новъ височайшъ царски ферманъ, по духа и съдържанието на който, споредъ както това се констатирва отъ надлежнитѣ автентични регистри по разни мѣста въ главната архива на императорскитѣ тевтери, се вижда ясно, че въ текста на тоя ферманъ е имало особени условия за правата, привилегиитѣ и за независимостьта на войниганитѣ.

Но въ 1182 год. егира (1767—68 г. сл. Хр.) въ врѣме на военния ми царски походъ срѣщу неприятелитѣ (враговетѣ) на империята още отъ дена на обявяването на войната, понеже на много мѣста въ каазитѣ на Румелия се съставиха правителствени бюра за купуването за смѣтка на държавата на всѣкакви храни и други военни нужни провизии, необходими за поддържане на войната, и понеже войната се продължи повечко и стана доста тегостна за населението и раята ми, която съвършено обѣднѣ, — то и автономнитѣ права и привелегии на войниганитѣ бидоха до минимумъ намалени и прѣустановени. Защото населението и другата проста рая отъ провинциитѣ съ писмена молба, поднесена съ мазбата (изложение) отъ мѣстнитѣ власти, ходатайствуваше прѣдъ царския ми славенъ прѣстолъ, при разхвърляне на даждията и налозитѣ, които сѫ необходими за военния походъ, да се разхвърли и часть на раята-войнигани, да вземе и тя участие въ тия налози, да ѝ се прѣустановятъ нейнитѣ права и привилегии по отношение на опростенитѣ за тѣхъ и неопростенитѣ данъци и да се застави тя — раята-войнигани по какъвто и да е начинъ да взима участие въ разходитѣ, които ставатъ по покупко-продажбата на храни и други съестни прѣдмети за войската, както и по другитѣ налози и данъци (текялифи), възникнали вслѣдствие на войната..

Възъ основание на тая покорнѣйша молба на населението отъ провинцията бѣше издадена височайша царска заповѣдь, споредъ която правата, привилегиитѣ и автономното управление на войникъ-тайфаси бѣха врѣменно прѣустановени, данъцитѣ и налозитѣ, отъ които войниганитѣ бѣха освободени, се наложиха и на тѣхъ, като се заповѣда, комуто се слѣдва, че за сега раята-войнагани ще се третира наравно съ другата, непривилегирувана рая, ще се облага и тя съ данъци и берии, нужни по войната, не ще се счита за сега тя за привилегирувана, защото статутитѣ за автономното имъ управление се отнеха отъ рѫцѣтѣ имъ, като за тая цѣль, специално се издаде и надлежната височайша царска заповѣдь, протоколирана и регистрирана въ царскитѣ регистри, като се дѣйствуваше по войниганския въпросъ тъй, както бѣше заповѣдано и изложено въ текста на самия царски ферманъ, защото и въ самитѣ царски

регистри тъй е било заведено прѣзъ това врѣме и е било одобрено по тоя начинъ да се дѣйствува къмъ войникъ-тайфа си.

Но, за да се подобри влошеното до нѣмай-кадѣ материално положение на поменатитѣ рая-войнигани, прѣзъ течението на 1185 год. егира (1771—72 г. сл. р. хр.) въ мѣсецъ зилхиже, бѣ издаденъ другъ височайшъ царски ферманъ, регистриранъ въ регистритѣ на финансовото царско бюро „мефку фаатъ тефтерлери", споредъ който се постановява, щото регистровката на по-послѣдишнитѣ издавани височайши заповѣди, съ които се е отнимала автономията (сербесиетъ идаресини) на поменатитѣ войникъ-тайфа си, и съ които се е заповѣдвало да се прѣмахнатъ всички условия за правата, свободата, привилегиитѣ, опростенитѣ и неопростенитѣ данъци и налози, като се дѣйствува противъ постановленията на стария законъ за войниганитѣ и за зевайдъ-войниганитѣ — тая регистровка на тия издадени височайши царски заповѣди, която фигурира въ царската главна регистратура, въ мефкуфата и въ сѫдебно-шераатскитѣ сѫдилища, като противо-законна и нехармонираеща съ истинскитѣ подарени права и привилегии на войнигаритѣ — да се заличи, унищожи и прѣмахне. А съ унищожаването и прѣмахването на тия оформени регистрови запрѣщения е била дадена друга височайша царска заповѣдь, съ която се заповѣдвало на провинциалнитѣ власти да дѣйствуватъ по отношение на войниганитѣ и на зевайдъ-войницитѣ споредъ статутитѣ и постановленията, изложени въ текста на височайшия ми царски ферманъ, издаденъ прѣзъ течението на 1146 год. отъ егира (1731-32 г. сл. Хр.), споредъ както тѣ сѫ сѫщо изложени и на самата молба (арзухала), подадена по тоя прѣдметъ тогава отъ главния мирахоръ на царската ми конюшна.

За да се узакони, обаче, това височайше царско разпореждане, въ края на мѣсецъ шабанъ 1188 год. егира (1773 г. сл. хр.), възъ основа на прѣдставения подробенъ рапортъ отъ компетентното началство, послѣдва издаването на редъ височайши царски заповѣди, снабдени и украсени съ височайши царски тугри, съ които изрично се прѣдписва на всички провинциални власти да дѣйствуватъ за напрѣдъ въ полза на войниганитѣ и на зевайдъ-войникъ-тайфа си, да уважаватъ и зачитатъ тѣхнитѣ привилегирувани права, да не се бъркатъ въ статутитѣ и въ самостоятелното имъ управление, да не дѣйствуватъ по никакъвъ начинъ, нито да продължаватъ дѣйствия, които би докарали врѣда и загуби на войниганитѣ, или би нанесли нѣкакъвъ ущърбъ на тѣхното автономно управление. Съ една рѣчь бѣше прѣдписано на мѣстнитѣ провинциални власти, щото тѣ въ дѣлата на войниганитѣ и на войникъ-зеваидитѣ абсолютно и подъ никакъвъ прѣдлогъ да не се мѣсятъ, тъй като управлението и владѣнието на войникъ-тайфаси е повѣрено изключително на славния ми придворенъ главенъ мира-хоръ, който има пълна и неограничена власть на дѣйствие върху войниганитѣ.

Правата и привилегиитѣ, съ които поменатиятъ мира-хоръ разполага по управлението на войнаганитѣ, сѫ изложени не само въ регистритѣ, дѣто издаванитѣ височайши царски разни едикти сѫ регистрирани, но и още най-отгорѣ на самата молба на Мирахора, както ми бѣ прѣдставена за усмотрение и надлежно разрѣшение, споредъ която това по-горѣ се обясни. Поставената отгорѣ на самата молба височайша царска

резолюция, слѣдъ като биде записана и регистрирана въ мѣстнитѣ официални регистри, за свѣдѣние и ржководство, ще служи още на правителственитѣ органи за образецъ, който тѣ за напрѣдъ ще иматъ прѣдъ видъ въ своитѣ си служебни обязаности, да се придържатъ строго и да не дѣйствуватъ противното. Това височайше царско благоволение, съ което войниганитѣ и войникъ-зевайдитѣ щедро се облагодѣтелствуватъ отъ страна на държавата и на славния ми прѣстолъ, почива и се базира на редъ издадени още отъ старо врѣме и украсени съ императорскитѣ тугри височайши царски едикти, споредъ текста на които по-право и по-законно ще трѣбва за напрѣдъ да се дѣйствува и извърша, като по никакъвъ начинъ за напрѣдъ никому не се позволява да принуждава, насилва и тиранизира раята — войниганъ-тафаси, да ѝ отнима старитѣ права и привилегии и да върши дѣйствия, които съвършено би били противни на издаденитѣ ми до сега височайши царски заповѣди, съ които сж облагодѣтелствувани поменатитѣ войнигани.

За тая цѣль нарочно и въ смисълъ благоприятна за войниганитѣ бѣ издаденъ, украсенъ съ щемпела на императорския монограмъ и тугра, единъ височайшь царски ферманъ, носещъ дата 12 день отъ мѣсецъ зилкааде 1200 г. егира (1783 г. сл. Хр.), споредъ съдържанието на който се заповѣдваше заличаването отъ царскитѣ регистри и отъ мефкуфата онѣзи статути и постановления, съ които раята-войникъ-тайфа си се лишаваше отъ своитѣ си автономни (сербесиетъ) привилеги, като изрично се прѣдписваше вмѣсто тѣзи да се напишатъ и регистриратъ старитѣ и автономнитѣ за тѣхъ постановления, които отново се узаконяватъ и влизатъ въ сила и за утвърждение на които е рѣшено да се издаде единъ височайшъ царски ферманъ. Съобразно съ тоя височайшъ царски ферманъ, унищожаватъ се и се прѣмахватъ отъ регистритѣ, стоещи при мефкуфата, всички онѣзи постановления, съ които се казва, че войникътъ и зевайдъ-войницитѣ (войникъ ве зевайде-войникъ), живущи въ чужди земи (не въ своитѣ бащинии), които тѣ обработватъ, но които още отъ старо врѣме били обработвани отъ другиго и подлежали на данъкъ „аваризъ-хане“ и на други подобни налози, сж длъжни да плащатъ данъцитѣ „аваризъ“, „мубая“ (покупка-продажба) и други налози: — подобни регистровки се заличаватъ и прѣмахватъ, защото всички автономни права и привилегии на войниганитѣ и на правоимѣещитѣ войници напълно и отново се възстановяватъ. И споредъ това за напрѣдъ войниганъ-тайфаси, както и зевайдъ-войниганитѣ, когато обработватъ други и чужди земи, които не влизатъ въ границитѣ и въ категорията на една войнишка бащина (войникъ бащина), сж длъжни да заплатятъ на надлежния чиновникъ по земитѣ само законния десетъкъ. Съ никакъвъ другъ налогъ и данъци поменатитѣ войнигани не могатъ да се обременяватъ, нито да имъ се изискватъ каквп-годѣ берии, като: аваризъ, нузулъ, мубая ве ищира (покупка-продажба на храни), сурсатъ, мензилъ акче си, данъкъ за вилата (харечь-вилаетъ), парични и непарични (въ натура) налози (акчелю ве акчесъзъ текялифи), както и други подобни налози. Поменатитѣ войникъ-тайфаси сж неприкосновени, а тъй сжщо сж неприкосновени, безъ всѣкакви поводи и причини тѣхнитѣ жилища и бащинии, както това се е практикувало още отъ старо врѣме. Не се позволявало никому отъ вънъ да

влиза и се намѣсва по начинъ принудителенъ въ живота и въ дѣлата на войниганитѣ, тъй като послѣднитѣ окончателно били и се считатъ за винаги свободни отъ каквито и да би били принудителни тежки данъци, съ които другата рая се натоварва. За гаранция и за запазване автономнитѣ права и привелегии на войниганитѣ, Н. Величество блаженопочившиятъ султанъ Абдулъ-Хамидъ-Ханъ, мой августейши чичо, е благоволилъ да узакони и уформи тия права на войниганитѣ, като издалъ височайшъ царски ферманъ съ дата 21-и день отъ мѣсецъ зилкааде 1200 год. отъ егира (1785 год. сл. хр.). Споредъ текста на тоя височайшъ царски едиктъ се установява обстоятелството, какво изрично се прѣдписвало до всички кадии, сѫдии, намѣстници на сѫдии, както и до всички военно-административни власти да дѣйствуватъ по въпроса на войниганитѣ тъй, както гласи съдържанието на фермана и както погорѣ се обясни, въ смисълъ справедлива и законна за войникъ-тайфаси.

Тоя височайшъ царски ферманъ, издаденъ най-насетнѣ по правата и привелегиитѣ на войниганитѣ и на зевайдъ-войниганитѣ, съ писмено и подпечатено изложение (ба мазбата, ве арзухал-иле) отъ страна на придворния ми по настоящемъ царски главенъ мира-хоръ, негово прѣвъзходителство Хафузъ Мехмедъ бѣ прѣдставенъ прѣдъ височайшата императорска канцелария, съ молба да се издаде отново новъ височайшъ царски ферманъ, съобразно съ изложенитѣ въ текста му постановления за правата и привелегиитѣ на войникъ-тайфаси. Слѣдъ направената щателна справка и провѣряване на всички императорски древни регистри по въпроса на войниганитѣ, — главниятъ началникъ на императорскитѣ ми регистри — именно Шерифъ-Мехмедъ (башъ дефтердаръмъ Шерифъ Мехмедъ дамъ илаве тилхисъ итмегиле) съ единъ кратъкъ и доста понятенъ рапортъ е изложилъ вървежа и развитието на войниганското племе, правата и привелегиитѣ на раята — войникъ-тайфаси, както и задълженията и обязаноститѣ на войникъ-аскеритѣ въ военно и мирно врѣме.

Прочее възъ основа на тоя кратъкъ и ясенъ рапортъ, азъ издавамъ като подновяване на издадения попрѣди височайшъ царски ферманъ настоещия ми височайшъ царски ферманъ, съ който заповѣдвамъ на всички мои подвластни сановници и чиновници, както и на всички въобще сѫдебно-административни власти и учрѣждения, щомъ тоя ми височайшъ царски рескриптъ пристигне при васъ, вие всички сте длъжни да дѣйствувате по въпроса за войниганитѣ тъй, както е било установено още отъ старитѣ регистри, като имъ зачитате всички права и привилегии, съ които тѣ, войникъ-тайфаси и зевайдъ-войниганитѣ, се били ползували още отъ старо врѣме, споредъ както това става явно отъ разнитѣ височайши царски фермани, издавани и подновявани периодически, и въ текста на които изрично се споменуватъ условията и постановленията, при които автономнитѣ дѣла на войниганитѣ сѫ могли законно и логично да се владѣятъ и управляватъ. Така щото вие всички сте длъжни да дѣйствувате по тоя прѣдметъ тъй, както ви заповѣдвамъ съ височайшата ми царска заповѣдь, оформена и легализирана съ издаването на настоещия ми височайшъ царски ферманъ, който се базира възъ основа на прѣдишнитѣ, още отъ старо врѣме издадени височайши царски фермани, като почи-

тате и уважавате всички права, привилегии и прѣимущества, дадени въ полза на раята войникъ-тайфа си и на имѣещитѣ права — войнигани; и никой отъ васъ нѣма право да нарушава и прѣнебрѣгва автономнитѣ права и привилегии на войникъ-тайфа си, осветени съ височайши царски фермани, на чело на които стоятъ украшенията на султанската тугра и на височайшия царски гербъ, къмъ които всѣки единъ динъ-ислямъ е длъженъ по шерията и по закона, да се подчинява, да имъ вѣрва и да имъ отдава подобаещата почить и уважение. Да не се осмѣли нито единъ отъ васъ да дѣйствува противно на духа и съдържанието на тоя ми височайшъ царски ферманъ. Тъй да знаете, тъй да дѣйствувате; вѣра и респектъ да отдадете на моитѣ височайши царски бѣлѣзи, положени на челото на височайшия ми царски ферманъ — издаденъ въ Костантиние днесъ 12-и день отъ мѣсецъ мухаремъ 1207 г. отъ егира (1792/93 г. отъ р. хр. 9-и септември).

III.

**Височайшъ царски ферманъ, адресиранъ до румилийския валия и до други въ края на мѣсецъ реби-юнъ-ахъръ 1207 год. егира (1792—93 г. отъ р. хр. 15 октомврия).**

До тебъ, славни и достойни ми великъ везирю, мой първи министъръ, най-славни ми съвѣтнико, ординаторъ всесвѣтски, регулаторъ на народнитѣ институции: — ти, който дирижирашъ вѣщо, разумно и право публичнитѣ дѣла съ мисли и разсѫждения, пълни съ логика и мѫдрость; ти, който рѫководишъ съ голѣма вѣщина и деликатность къмъ добъръ край работитѣ на народитѣ, имѣещи голѣмо значение по отношение на държавно-господарствената политика; ти, който здраво укрѣпявашъ фундаментитѣ на империята и на благополучието, и който консолидирвашъ стълповетѣ за благоденствието и за великолѣпието; ти, който си прѣпълненъ съ всѣкакви щедрости и милости отъ царя на царетата (Бога-вишнаго), мой велики и достойни ми везирю, по настоещемъ генералъ-губернаторъ (валия) на Румилийската область (румили-или еялети валиси). Дано всевишниятъ Богъ продължи за дълго врѣме твоята слава и увеличи твоята власть! Сѫщо и до тебъ, мой велеучени законовѣдцу, славни ми софийски сѫдио (кадия), наслѣднико на религиознитѣ учения на светитѣ пророци, който въ името на великия Божи пророкъ-посланикъ, както и по прѣдписанията на неговия свещенъ законъ (шерри-шерифе), раздавашъ правосѫдие и рѣшавашъ дѣлата на правовѣрнитѣ тамкашни мухамедани, както и на моята, живуща по тия страни рая! Дано, всевишни Богъ, да продължи за дълго врѣме твоята сѫдейска слава и увеличи властьта ти! . . .

Съ пристигането на височайшия ми царски ферманъ при васъ ще разберете отъ текста му, какво доблестниятъ и благородниятъ ми сановникъ Ахмедъ Чокадаръ, по настоещемъ главенъ кехая на румилийскитѣ тимарски регистри (кудветъ-юл-амасилъ ве юл-акранъ еялети рум-илининъ тимаръ-дефтеръ кетхода си оланъ Ахмедъ Чокадаръ), е подалъ до височайшата ми военна канцелария въ прѣстолния ми сла-

венъ градъ една писмена молба (арзухалъ), съ която той заявява слѣдното: „Жителитѣ-рая, живущи въ селата, принадлежещи къмъ частнитѣ султански имущества и отстѫпени на дворцовия фаворитъ Ахмедъ бея, а именно султанскитѣ села: Малко и Долно Бучино, както и други отъ подобенъ родъ села (хасси кариелериндань), лежещи въ околиитѣ на София и другадѣ, съвпадаещи административно подъ санджацитѣ Кюстендилски и Паша санджагѫ, — още отъ старо врѣме сѫ били привилегирувани като дервенджии и сѫ плащали годишно единъ данъкъ отъ 82,266 акчета — сума, на която той билъ стопанинъ и за събирането на която сума той е притежавалъ височайшъ царски бератъ". Понеже тия селени-рая, споредъ стария обичай, редовно сѫ плащали тоя опрѣдѣленъ данъкъ, като при това тѣ безъ всѣкакъвъ недостатъкъ сѫ изпълнявали своитѣ стари обязанности като дервенджии; и понеже отъ съдържанието на посоченитѣ отъ тѣзи селени-рая царски грамоти, които се намиратъ въ рѫцѣтѣ имъ (еллерънде оланъ ахкъмларини гютурубъ, ибразъ итмегинъ) е билъ установенъ фактътъ, че тѣзи селени сѫ били записани и въ новитѣ царски регистри, както по̀-прѣди, за дервенджии и тъй фигурирали и сега, — то, запитва се въ молбата му, като се казва: „на какво основание и по кой законъ провинциалнитѣ власти били събирали отъ тѣзи селяни обикновенитѣ и принудителнитѣ данъци и берии, като „аваризъ дивание-и текялифи урфие", когато, по стария законъ и споредъ установенитѣ до сега регламенти по тоя прѣдметъ, би трѣбвало да се прѣмахнатъ, да не имъ се признаватъ, нито пъкъ селянитѣ-рая да се прѣсилватъ и угнетяватъ?"

Отъ справката, направена изъ подъ старитѣ регистри, ето какво се указа: 32 души-рая, сѫ плащали за таксата на „испендже", за пшеница (чисто жито) (гендумъ) и за смѣсъ отъ жито (махлутъ), и за право на тапии върху земи (ве ресумат-тапйи земинъ) и за други; изобщо една сума отъ 2200 акчета. Въ селото *Ислатина*, тоже Софийска околия, сѫ били записани подъ списъкъ 81 души-рая, три цѣли бащинии, доходъ отъ които се получвало за таксата по „испендже", по „правото за чисто жито", за „смѣсено жито", и още съ други налози: — сумата 8460 акчета. Сѫщо въ село „Бучина — Бузекъ или Божекъ, Софийска околия сѫ живѣли подъ описъ 52 души рая, които сѫ плащали за правото „испендже", за „чисто жито", за „смѣсено жито" и още за други — сумата 3860 акчета. Сѫщо въ селото „Изворъ" или съ друго название „Чернулъ", тоже Софийска околия, сѫ били живѣли подъ списъкъ 33 души-рая, петь цѣли бащинии войнигански, които сѫ плащали годишно, като доходъ за таксата „испендже", за „правото на чистото жито", за „правото на смѣсеното жито" и още за друго — суммата отъ 4730 акчета. Сѫщо подъ списъка на селото Гулубовци, Софийска околия, сѫ живѣли петь цѣли бащинии войнигански и 20 души рая, които сѫ плащали, като годишенъ данъкъ за земленитѣ произведе́ния, за данъка „испендже хакки", за правото на „гюндумъ" (пченишно чисто жито), за правото „махлутъ", и още за други данъци — сумата отъ 3500 акчета. Сѫщо подъ списъка на селото Чурйякъ, съвпадаеще подъ Софийска околия, сѫ живѣли 81 души рая, които отъ прихода на земленитѣ приходи, за „испендже хакки", и за правото на „гюндумъ", за данъка „махлутъ" и още за други — сѫ

плащали годишно 5.000 акчета. Сжщо подъ списъка на село „Мерджани", Софийска околия, били регистрирани 35 души рая, двѣ пълни бащини, като срѣщу прихода тѣ сж плащали годишно за правото на „испендже-хакки" и правото на „гюндемъ", правото на „махлютъ" и още за други — сумата 1891 акчета. Това нѣщо е констатирано отъ регистровката и записванията, станали подробно въ подробния официаленъ регистръ. Като се съберать въ едно на една обща сума забѣлѣженитѣ отдѣлно по отдѣлно смѣтки, ще се види на купъ събраната сумма отъ 38816 акчета, която кехаята-дефтардаръ на руми-илиски вилаетъ Ахмедъ бей е успѣвалъ да събира отъ жителитѣ-рая, живущи въ така нареченитѣ „хассъ-кариелеръ", и да я прѣдава на царския чокадаринъ, на поменатия Ахмедъ-чокадаръ, върху когото доходътъ отъ тѣзи „хасъ-кариелеръ" е билъ възложенъ за събиране.

Тефтерътъ по описванието на лицата-рая, която се считала за войници и войнигани, живущи въ Софийската околия, Паша санджаги, който административно влизълъ подъ прѣмото управление на първия (главния) и на втория марахори отъ главното управление на царската конюшня. и подъ прѣмата независима власть на който влизали санджацитѣ Паша, Силистренски, Никополски и др. др. — тоя списъкъ на войникъ тайфа си билъ съставенъ съ № по редъ, въ родѣ регистръ (тефтеръ), отъ Ел-Хаджи Аббдоллахъ, комуто съ височайша царска заповѣдь особено била възложена тая длъжность за изпълнение. И споредъ тоя царски регистръ-списъкъ на войникъ-тайфаси отъ Софийската кааза трѣбвало отново да се провѣрятъ списъцитѣ на войниганитѣ, като за изпълнение на тая държавна работа били натоварени по длъжность двамина делегати — Мустафа бегъ и Сюлюманъ бегъ, които съвмѣстно и задружно да извършатъ описа на войниганитѣ въ Софийската каза за 1199 г. егира (1784—85 г. сл. р. Хр.).

Споредъ тоя списъкъ имало слѣднитѣ бащинии въ Софийската кааза и били възложени на поменатитѣ чиновници за описване и управление: — Въ село Мошино, Софийска кааза, бащината на войника Влади, веледъ Млажа (Младжо), състоеща се отъ единъ бостанъ, единъ дворъ, 14 кжса ниви, съ 76 уврата земя; бащината на момъка на войника — речения Владо, Младжо, находеща се вжтрѣ въ казаното село и състоеща се отъ 8 кжса ниви отъ 35 уврата, едно бостанище, едно дворно мѣсто (хавли), една воденица (асия бадъ) и едно гувно (биръ харманъ); бащината на ямакъ Истойлко, валеди Рахо, въ сжщото село състоеща се, отъ петь кжса ниви отъ 43 уврата земя, двѣ лозя, едно дворно мѣсто, едно бостанище, едно гувно съ една бащина. Имало сжщо вжтрѣ въ това село още шесть бащинии на други ямаци (единъ видъ привилегирувани помощници на войниганитѣ) и двѣ бащинии, принадлежещи на зевайдъ-войникъ (правоимѣещи на войнигани). Вжтрѣ въ селото Будино, Софийска кааза, възложено върху поменатитѣ чиновници имало слѣднитѣ бащинии: бащината на войника Джуру, веледи Митре, състоеща се отъ 7 кжса ниви отъ 33 уврата, двѣ ливади отъ 4 уврата, бостанъ — гувно едно, едно дворно мѣсто заедно съ бащината (кжщни постройки: стаи за живѣне, за добитъци, плѣвна, анбаръ и др. сгради); и двѣ други бащинии комплектни съ всичко. Вжтрѣ въ село Глиняне, Софийска кааза, имало

слѣднитѣ бащини, възложени подъ управлението на поменатитѣ сановници: а) бащината на войника Илия, веледи Пасо, състоеща се отъ единадесеть (11) парчата ниви, отъ 50 уврата, една ливада съ петь уврата, единъ бостанъ, едно гувно (харманъ) и едно дворно — кѫщно мѣсто; б) бащината на ямака Киро, веледи Спасъ, състоеща се отъ 11 кѫса ниви, отъ 62½ уврата, три кѫса ливади отъ 11½ уврата, единъ бостанъ, харманъ (гувно) единъ и едно кѫщно — дворно мѣсто; в) бащината на ямака Васо, веледи Мишо, състоеща се отъ 11 кѫса ниви, отъ 64 уврата, една ливада — отъ два и половина уврата, едно лозе отъ петь уврата, единъ бостанъ, единъ харманъ, едно кѫщно-дворно мѣсто съ бащиния (бащиника). Въ сѫщото село имало още деветь бащини на други ямаци, както и шестнадесеть пълни други бащини, принадлежещи на правоимѣещитѣ войнигани, наречени „зевайдъ войнигани".

Сѫщо въ селото Гулубовци, Софийска кааза, се намирали подъ управлението на поменатитѣ чиновници слѣднитѣ бащини: а) бащината на войника Никола, веледи Младенъ, състоеща се отъ единадесеть кѫса ниви, обимащи 43 уврати, единъ бостанъ, единъ харманъ, едно дворно-кѫщно мѣсто (хавли биръ); б) бащината на ямака (липсува въ оригинала името и бащиното име), състоеща се отъ седемъ кѫса ниви, обимащи 34 уврата, три кѫса ливади отъ единадесеть уврата, единъ бостанъ, едно дворно кѫщно мѣсто, едно мѣсто за харманъ (гувно); в) бащината на ямацитѣ Вельо и Петре, състоеща се отъ шесть кѫса ниви, обимащи 31½ уврата, една ливада отъ 2 уврата, единъ бостанъ, едно мѣсто за харманъ, едно кѫщно-дворно мѣсто заедно съ бащинии, принадлежещи на други ямаци-войнигани. Сѫщо вѫтрѣ въ селото Изворъ, или наречено съ друго име „Чернулъ" или „Църнулъ", съвпадаеще подъ Софийската кааза, слѣднитѣ войнигански бащинии били възложени подъ управлението на поменатитѣ чиновници: а) бащината на войника Мано, веледи Храно, състоеща се отъ четири кѫса ниви, обимащи 47 уврата, една ливада отъ три уврата, единъ бостанъ, единъ харманъ, едно кѫщно-дворно мѣсто; б) бащината на ямака Игнадъ, веледи Минко, и на Пано и на Тончо, състоеща се отъ шесть кѫса ниви, обимащи 54 уврата, една ливада отъ два уврата, единъ бостанъ, единъ харманъ и едно кѫщно-дворно мѣсто; в) бащината на ямацитѣ Тодоръ, Петро и Тричко, състоеща се отъ седемъ кѫса ниви, обимащи 46 уврата, единъ бостанъ, едно дворно-кѫщно празно мѣсто съ бащинии (бащиниха). Бащинитѣ на другитѣ ямагани отъ сѫщото село възлизатъ още на шесть пълни бащини, а онѣзи на зевайдъ-войниганитѣ възлизатъ на четири комплектни бащинии, както това се казва въ регистритѣ и подробнитѣ списъци на войниганитѣ, живущи по частнитѣ султански (хассъ карлериеринде сакинъ) села, лежещи въ Софийската кааза.

Споредъ тоя подробенъ и зарегиструвань описъ се установява наявѣ обстоятелството, какво освѣнъ опрѣдѣленитѣ, описанитѣ и протоколиранитѣ земи, които специално сѫ принадлежали на войниганитѣ отъ поменатитѣ по-горѣ села, войниганитѣ отъ тия села били владѣяли и стопанисвали и други земи, вънъ отъ категорията на тѣхнитѣ бащини, стария законенъ десетъкъ отъ дохода на който своеврѣменно сѫ плащали на поменатия кехая-девтардари на тимара върху румелийската областъ

(кадимденъ юшури ресми еялети румелининъ тимаръ девтердарж кетходасининъ мумейлехи тарафъндамъ ола-геланъ ерази сайре си).

Обаче отъ направената щателна справка въ императорскитѣ височайши регистри излиза фактътъ, какво тѣзи земи били завладѣни и управлявани отъ страна на градския войвода, който ужъ споредъ съдържанието на закона за счетоводството (онунъ-тевтеръ муджебиндже) се е домогвалъ да получава и прибира бериитѣ и приходитѣ, които били се указали. Но тъй като, споредъ здравия смисълъ и духа на поменатитѣ девтеръ-канони, войводата не само не е ималъ абсолютно никакво право, да се вмѣсва и бърка въ имотитѣ и земитѣ на войниганитѣ, и като не се е задоволявалъ — било съ обсебването и завладяването недвижимитѣ имоти на войниганитѣ (войникъ мюлклери), било и съ туряне ржка на собственитѣ специални земи, принадлежещи на войникъ-тайфаси, — но и още той, войводата, насила влизълъ и се бъркалъ върху другитѣ земи на войниганитѣ, като съ това той коствено посѣга на правата на черибашиитѣ. Даже и сега, въ тоя моментъ съобщаватъ отъ тамъ, че бившиятъ Софийски мютеселинъ, а по настоещемъ Софийски аянинъ-Мустафа бей, както и други власть-имѣещи първенци нападатъ и тероризиратъ бѣдната рая, като съ това тѣ ставатъ причина за съвършеното разоряване и опропастяване на раята.

Войниганитѣ отъ поменатитѣ по-горѣ села, поради насилията, които тѣмъ се правятъ отъ страна на мѣстнитѣ административни власти, сж подали до височайшия ми царски диванъ покорнѣйша молба, съ която молятъ и ходатайствуватъ да се запрѣти и заповѣда, щото никой отвънъ по какъвто и да би билъ начинъ да нѣма право да нахлува нито въ земитѣ, които сж подробно описани и които тѣмъ като на войнигани сж опрѣдѣлени и отстжпени, нито въ онѣзи други земи, които тѣ работятъ, и отъ произведенията на които тѣ си плащатъ законния десетъкъ, установенъ още въ старо врѣме.

Тая покорна молба за справка се прѣпрати въ общитѣ и частнитѣ стари регистри, прѣдназначени специално за войниганитѣ, които се съхраняватъ въ императорската височайша стара архива. Чиновникътъ (рузнамеджи хюмаюнумисъ) ми по тия регистри е направилъ нужната справка, записалъ е въ кратцѣ на гръба на самата просба извлѣченията отъ регистритѣ, за по-нататъшно мое височайше распореждание.

Понеже просителитѣ-войнигани, споредъ горѣизложеното, сж имали пълно право да изискватъ и да се удовлетворятъ тѣхнитѣ законни искания въ смисълъ такъвъ, какъвъто въ сжщность е забѣлѣжено и зарегистрирано въ царскитѣ счетоводни регистри, — то азъ, съ височайша царска заповѣдь повелявамъ, щото за напрѣдъ по въпроса за войниганитѣ да се дѣйствува и изпълнява точно тъй, както е забѣлѣжено и протоколирано въ царскитѣ ми регистри (дефтеръ хакани муджебиндже). Прочее, щомъ настоещиятъ ми височайшъ царски ферманъ пристигне при васъ и се прочете, вие сте длъжни да дѣйствувате и се съобразявате съ дѣйствията си по тоя прѣдметъ тъй, както ви се прѣдписва въ текста на моята височайша заповѣдь, като описването, региструването и владѣнието на земитѣ, прѣдназначени специално за войниганитѣ, живущи въ горѣобозначенитѣ села, Софийска околия (София-нахие сънда таабн) — ще зависятъ направо отъ войникъ-

черибашията; а онѣзи други земи, които обработватъ войникъ-тайфа си и които не влизатъ въ сферата на една войниганска бащина, ще зависятъ подъ управлението на поменати тимаръ-дефтеръ кетхода си, комуто всѣки единъ ще изплаща припадаещия му се установенъ отъ старо врѣме законенъ десетъкъ, споредъ прѣдписанията на закона по отчетностьта (канапи девтеръ муджебиндже). Запрѣщава се изрично и никому не се позволява да върши дѣйствия, явно противоречещи, както на духа на прѣдписанията отъ закона за царската архива по отчетностьта, а тъй сѫщо и на съдържанието на моя височайшъ царски ферманъ; никой отъ вънъ по какъвто и да би билъ начинъ нѣма право да насиля и влиза насила въ имуществата и дѣлата на войниганитѣ. Вие сте длъжни, съ властьта и силата, които имате въ рѫцѣтѣ си, да отблъснете и запрѣтите, да прѣмахнете и унищожите всѣкакво насилие, отъ кѫдѣто и да би идѣло то, насочено противъ правата и привилегиитѣ на войнигъ-тайфаси и на зевайдъ-войникъ. А ако нѣкой по силата на единъ височайшъ царски бератъ би се намѣсилъ и нахлулъ въ подобни войнигански земи, то на подобенъ бератлия (привилегирувана съ ферманъ царска личность), ще се изплати само онзи налогъ отъ произведенията, който би се оцѣнилъ до сега, до датата на височайши ми царски ферманъ. Произволно и насилствено никому не се позволява да влиза въ имота на войниганитѣ и да взима отъ тѣхъ каквото и да би било нѣщо. Лицето, което насила би взело нѣкакъвъ прѣдметъ или нѣщо отъ войниганитѣ, се осѫжда веднага за повръщането обратно на оногова, отъ когото вещьта е била врѣменно отнета. За напрѣдъ никой отъ вънъ не ще смѣе, подъ страха отъ тежка отговорность, да върши работи и да дѣйствува противно — било на царската ми архива, на закона, било и на текста на височайшия ми царски ферманъ. Да се стараете всѣчески, щото повторно по тоя въпросъ да не ме прѣдизвикате да издавамъ други допълнителни заповѣди.

Тъй да знаете, тъй да дѣйствувате. Честь, почитание и нужния респектъ отдайте на височайшитѣ ми царски знакове: туграта и герба, положени на чело на настоещия ми височайшъ царски ферматъ, издаденъ днесь на края на мѣсецъ ребе-юл-ахъръ, 15 декемврия 1207 г. егира (1792—93 год. сл. р. хр.). Издаденъ отъ Султанъ Селимъ Ханъ III, синъ на Султанъ Мустафа Ханъ III.

## IV.

### Актъ отъ 25 реби-юлъ-евелъ 1221 г. (1806, 16 май).

Да се напише тоя актъ, причината е тая: жительтъ отъ гр. Берковица — Билялъ спахията въ присѫтствието на Софийския жител Ел-хаджи Исмайлъ ага, както и прѣдъ лицето на Сейдъ Ел-хаджи Абди Алещдаръ ага, който съ законно пълномощие е билъ повѣреникъ, за сключване на единъ спогодителенъ актъ на *войниганитѣ*, живущи въ селото *Зимелица,* което съвпада и се числи къмъ войниганскитѣ села — е изповѣдалъ и казалъ така: „Тъй като отъ правото на подвѣдомствения ми займатъ азъ притежавамъ двѣ хиляди акчета, както и годишно опрѣдѣленъ налогъ отъ по педесеть гроша, за дѣто войниганитѣ отъ поменатото село обработватъ и посѣватъ земитѣ, които притежаватъ въ сѫ-

щото село, и понеже поменатитѣ земи може и могатъ да понесатъ поголѣми налози — то поради това между мене и поменатитѣ войнигани се появиха много претенции и процеси, които водихме по сѫдебно-шеррифски редъ, но които още не сѫ довършени. По настоещемъ, обаче, посрѣдствомъ настояването на сѫдебни помирители, ние въ името Божие се помирихме и сключихме спогодителенъ протоколъ, споредъ който поменатитѣ войнигани отъ горѣозначеното войниганско село се задължаватъ да ми доставятъ ежегодно по 100 (сто груша) гроша налични пари, по 50 ока чисто масло и по 44 оки сирене. На тая сключена спогодба, която азъ напълно приехъ и одобрихъ и споредъ която войниганитѣ отъ поменатото село ежегодно ще ми броятъ и донасятъ по сто гроша въ готова налична сума, по *50 оки чисто масло* и по *44 оки сирене*, азъ се съгласихъ да прѣкратя окончателно всичкитѣ ми заведени сѫдебни процеси и разправии и да нѣмамъ право за напрѣдъ нищо да изисквамъ отъ войниганитѣ касателно означенитѣ земи и отъ тѣхнитѣ произведения. Съгласявамъ се напълно, щото поменатитѣ земи да си ги владѣятъ и обратватъ по такъвъ начинъ, по какъвто тѣ до сега сѫ ги владѣяли и обработвали, безъ нѣкой отъ вънъ. или отъ моя страна, да се намѣсва и пахлува въ тѣхъ. Настоещата ми изповѣдь се написа въ присѫтствието на свидѣтели и слѣдната ми изповѣдь се написа въ акта, подпечатанъ съ собствения ми печатъ, като се прѣдаде и се връчи на повѣреника, като казвамъ още, тоя спогодителенъ актъ да се прѣдаде и връчи на войниганитѣ, живущи въ поменатото село. 25 день отъ мѣсецъ реби-юл-евелъ, 1221 г. (16 май 1806 г. сл. р. хр.).

Подписъ: Билялъ спахия, живущъ въ гр. Берковица.